

A „zöld kormányzás” elméleti megközelítése - gyakorlati megfontolásokkal

c. TDK-dolgozat

jelige:elm112

Kézirat lezárva: 2022. 11. 04.

Tartalom

1. Bevezető	3
2. Alapvetés: kezdetek, fogalmak és taxonómia	4
2.1. Történeti alapvetés	4
2.2. Fogalom-meghatározások	5
2.3. A zöld kormányzás taxonómiája	7
3. Elméleti megközelítések	9
3.1. Burns H. Weston és David Bollier: közösségi kormányzás elmélet	9
3.2. Elkington: a hármas alulról építkező elmélet	14
3.3. Vogt: Erőforráshiány-elméletek	14
3.4. Meadows: környezeti eltartóképesség-elmélet	15
3.5. Schmidheiny érvelése	15
3.6. Elméleti következtetések: vegyes elmélet?	16
4. Hogyan működik ez a gyakorlatban?	17
4.1. Globális környezetvédelmi mechanizmus	17
4.2. A globális közpolitikai hálózatokról- WCD, GEF és a Kiotói Jegyzőkönyv	20
4.2.1. WCD: szabványalkotás	24
4.2.2. GEF : Hálózatok és intézményi rugalmasság	25
4.2.3. A Kiotói Jegyzőkönyv: A "rugalmas mechanizmusok"	27
5. Önálló környezetvédelmi szerv?	29
6. Konklúzió, megállapítások	34
Irodalomjegyzék	37

Bevezető

Mielőtt nekiláttam a tanulmány megírásának, illetve a téma kiválasztásának, elgondolkodtam. Mi az a téma, ami jelen van, a mindennapjaink része? Nyilvánvalóan 2022 végén is még a Covid-19, az orosz-ukrán háború, illetve a jelenleg kirobbant energiaválság a megfelelő válasz erre, viszont van még egy jelenség, ami ugyan eltörpülhetne az elmúlt 2-3 év eseményei mellett, de nem teszi, hiszen továbbra is jelen van. Tanulmánykötetek jelennek meg, kormányzati programok alapulnak erre. Ez a téma pedig nem más, mint a klímaváltozás, a fenntartható fejlődés támogatása, ha még tágabb körben gondolkodunk, akkor a környezetvédelem általános kérdésköre.

Környezetvédelem. Zöld kormányzás. Nemzetközi környezetvédelmi kormányzás. Jelen dolgozat a téma szempontjából kiemelt fontosságú fogalomnak, fogalompárnak, valamint az ezek köré kialakult nézeteknek az összevetését, összeütköztetését mutatja be, a teljesség igénye nélkül, ámde kiegészítve azt saját gondolataimmal, felvetéseimmal, törekedve a témakör tudományos igényű feldolgozására és bemutatására. Vajon mit jelent ez? Milyen nézetek vannak, illetve azok milyen alaptételeken nyugszanak? Ám a legnagyobb kérdés: kivitelezhető? Ha igen, mennyiben? Különböző taxonómiák állnak rendelkezésre, amely a benne szereplők viszonyaira építenek, így beszélhetünk példálózó jelleggel globális kormányzásról, az éghajlat-politikai kormányzásról, az ökológiai kormányzásról, vagy például az informatikai kormányzásról is. Ez a rész-beosztás egyrészt az országok és városok számára nyújt megfelelő segítséget a CO₂-kibocsátás mérséklésében, másrészt a jövőbeli tanulmányok számára a zöld kormányzás kontextusának jobb megértéséhez is hozzájárul. A csoportosítás az együttműködés rendszertanaként azonosítható, amely gyakorlati támogatást nyújt a zöld kormányzáshoz és a zöld cselekvéshez a fenntarthatóságnak a helyi és globális politikába való integrálása érdekében. Dolgozatomban ilyen jellegű csoportosítások, a csoportosításon alapuló nézetek, illetve a zöld kormányzást befolyásoló faktorok megismerésére fókuszálók, esetleg új nézet, más szemlélet megalkotását kísérem meg.

A legalapvetőbb fogalom ugyanakkor a környezetvédelem. Két aspektusa van a környezetvédelemnek. Egyrészt megközelíthető természet- és társadalomtudományos, másrészt pedig a jogi szempontok oldaláról. Az első esetben az alábbi definícióval találkozunk: „a környezetvédelem olyan céltudatos, szervezett, intézményesített emberi (társadalmi) tevékenység, amelynek célja az ember ipari, mezőgazdasági, bányászati tevékenységéből fakadó káros következmények kiküszöbölése és megelőzése az élővilág és

az ember károsodás nélküli fennmaradásának érdekében. E tevékenység tudományos alapjait elsősorban műszaki tudományok, alkalmazott természettudományok és az ökonómia képezik. Hatékonyságát és működőképességét a használók felelősségén alapuló törvényi szabályozás és intézményrendszer biztosítja.”¹ A második esetben a fogalom így hangzik: „olyan tevékenységek és intézkedések összessége, amelyeknek célja a környezet veszélyeztetésének, károsításának, szennyezésének megelőzése, a kialakult károk mérséklése vagy megszüntetése, a károsító tevékenységet megelőző állapot helyreállítása.”²

A zöld kormányzás pedig elengedhetetlen a helyi és globális kormányok által elfogadott célok eléréséhez. Maga a fogalom könnyebbé teszi az egyes kormányzási formák szereplőinek integrációjának megértését a döntéshozatal során, sőt a zöld kormányzás létfontosságú a jövőbeli növekedés globális fenntartható céljainak eléréséhez.³

2. Alapvetés: kezdetek, fogalmak és taxonómia

2.1. Történeti alapvetés

A környezeti kihívások először ad hoc jelleggel jelentek meg a globális politika napirendjén, ezeket főként kérdésspecifikus válaszokkal kezelték, azonban idővel nyilvánvalóvá vált, hogy a problémák nem önmagukban, hanem összekapcsoltan, átfogó kihívásként jelentkeznek, így közös környezetvédelmi válaszokra lett szükség. Ennek hatására az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése Gro Harlem Brundtland asszonyt, az akkori norvég miniszterelnököt kérte fel 1983-ban arra, hogy a szükséges változás irányait kijelölő, átfogó programot dolgozzon ki. A Brundtland-bizottság (World Commission on Environment and Development) 1987-ben *Közös jövőnk* címmel készítette el jelentését⁴, amelyben rögzítik azokat az elveket és követelményeket, amelyek betartása esetén a Föld megmenthető volna a

¹ Láng István: Környezet- és természetvédelmi Lexikon I. Akadémia Kiadó, Budapest, 2002. p. 636.

² 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól. 4§ 32. pont.

³ Debbarma, Jahira – Choi, Yongrok: A taxonomy of green governance: A qualitative and quantitative analysis towards sustainable development. In. Sustainable Cities and Society. 2022. p.1.

⁴ World Commission on Environment and Development (1987). Our Common Future. Oxford: Oxford University Press.

jövő generációk számára. Ezek az elvek azóta a fenntartható fejlődés elveiként váltak ismertté a világon, mi több, többek között magának a fenntartható fejlődésnek a fogalmát is megadja.⁵

A környezeti balesetek, katasztrófák visszavetik a fejlődést, azonban új lendületet adnak az alapvető szükségletek és a környezetvédelmének ismételt előtérbe helyezésének, amelynek gátját a gazdaság globális recessziója szabta. A környezet és a fejlődés különböző aspektusai, valamint a helyitől, egészen a lokális biztonságig rendkívül összetett problémákká alakították a meglévő környezeti kihívásokat. Végül ez vezetett a környezetvédelmi politika integrációjáról, az integrált vízgazdálkodásról, a környezetvédelemnek a fejlesztésbe való integrálásáról és a zöld gazdaságról szóló vitákhoz. Ebben azonban megállapítást nyert, hogy a végrehajtás nem könnyű, ugyanis a versenyképesség, a szabad versenyzők és a szivárgás mint érvek miatt, illetve hiányoznak a kezeléshez szükséges rendszerszintű eszközök, valamint továbbra is meghatározó jelenség, hogy az országok a szegénységet, a fertőző betegségeket és a környezetkárosodást fenyegetésként értelmezik. Az egymáshoz szorosan kapcsolódó természeti jelleg azt eredményezheti, hogy ezeket a kérdéseket kiemelt politikai kérdésként fogalmazzák meg, amelynek két lehetséges kimenete van. Egyrészt eredményezhet gyors válaszokat egy egymástól függő világ kontextusában, másrészt intenzív versenyhez vezethet, mivel minden szereplő megpróbálja maximalizálni a saját hasznát egy neoliberális világban.⁶

2.2. Fogalom-meghatározások

A zöld kormányzásról szóló meglévő kutatások általában ökológiai alapon nyugszanak, így a megadott definíciók is jelentősen eltérnek a kutatási tárgynak megfelelően. Ezek a meghatározások három csoportba sorolhatóak.

- Babacar Dieng and Yvon Pesqueux a kormányzást azonosnak tekintik az irányítással. Úgy vélték, hogy a zöld kormányzás a természeti erőforrásokkal való jövőképes, stratégiai és részvételen alapuló fenntartható kormányzati gazdálkodás.⁷

⁵ Kerekes Sándor: A Környezetgazdaságtan alapjai. In. <https://mek.oszk.hu/01400/01452/html/fenntarthato/index.html> (2022. 10. 14.).

⁶ Gupta, Joyeeta – Sanchez, Nadia: Global Green Governance: Embedding the Green Economy in a Global Green and Equitable Rule of Law Polity. In. Reciel. 2012. p.13.

⁷ Dieng, B. - Yvon, P. : On 'Green Governance'. Int. J. Sustain. Dev. 2017, p.111.

- Livia Garcez de Oliveira Padilha Jorge Renato de Souza Verschoore kormányzást egyenlővé teszik a kormányzási struktúrával. Azt állították, hogy a zöld kormányzás öt struktúrát foglal magában: közös célok, normák, bevonás, erőforrások. és a kommunikáció.⁸
- És a harmadik kategóriába pedig Corinne Post, Noushi Rahman, és Emily Rubow nézete, akik a zöld kormányzást fenntartható fejlődésként határozták meg. Szerintük a zöld kormányzás hosszú távú gazdasági, társadalmi és környezeti fenntarthatóságot jelent.⁹

Ezek a meghatározások azonban nem egészen „épek”, hiszen szisztematikusan nem tárgyalják a „zöld” és a „kormányzás” kérdését, a kettő összekapcsolásának mivoltát, illetve jelentőségét. Figyelembe kell venni, hogy egyáltalán mit jelent a „zöld” jelző, melyek a sarkalatos jellemzői, illetve hogy a „kormányzás” szónak milyen szerep jut a kapcsolaton belül, mely jellemzőit, értelmezéseit kell illeszteni megfelelően egymáshoz. Weian Li, Jian Xu, és Minna Zheng tanulmányában egyesítette az eddigi kutatások alapján kialakult nézetek, mely szerint a zöld kormányzás egy sor intézményi rendszer vagy mechanizmus kialakítása révén koordinálja az ember és a természet közötti konfliktust, ezáltal biztosítva a globális zöld kormányzási intézkedések tudományos döntéshozatalát, és végső soron fenntartva a gazdasági-társadalmi környezeti rendszer folyamatos és stabil működését.¹⁰

Véleményem szerint ez a meghatározás annyiban kiegészítésre szorul, hogy maga a zöld kormányzás nyilvánvaló befolyással bír a társadalom, az egyes ember életére. Hiszen az országok által folytatott és egyre inkább előtérbe kerülő természetbarát fejlesztések, energiatakarékosságra, korszerűsítésre irányuló állami támogatások révén elért eredmények, munkálatok nem közömbösek az egyén életére. Még ha a legegyszerűbb munkálatra, például egy korszerűsítés miatti ablakcserére gondolunk is. A szakembernek munkát generál, amely a megélhetéséhez járul hozzá, a megrendelőnek először kisebb kellemetlenséget a cserével járó törmelékek, kosz, zaj miatt, azonban a munka befejeztével esztétikailag és gazdaságilag is egy sokkal kedvezőbb helyzetet teremt. A hangsúly a gazdaságosságon van természetesen, kevesebb ráfordítással, többet spórolunk, ha korszerű és megfelelő nyílászárókkal rendelkezünk. Természetesen ezt a legtriviálisabb példa, mégis alapot adhat a „zöld

⁸ Padilha, L.G.D.O. - Verschoore, J.R.D.S. : Green governance: A proposal for collective governance constructs towards local sustainable development. Ambient. Soc. 2013, 16, pp. 153–174.

⁹ Post, C. - Rahman, N. - Rubow, E. : Green governance: Boards of directors' composition and environmental corporate social responsibility. Bus. Soc. 2011, 50, pp. 189–223.

¹⁰ Li Weian - Xu, Jian – Zheng, Minna: Green Governance: New Perspective from Open Innovation. 2018. pp. 4-5.

kormányzás” eléréséhez, mint egy - a fenti meghatározásban is szereplő – rendszer vagy mechanizmus. Ezért lehet indokolt a fenti fogalom kiegészítése, hogy a zöld kormányzás egy sor intézményi rendszer vagy mechanizmus kialakítása révén koordinálja az ember és a természet közötti konfliktust, ezáltal biztosítva a globális zöld kormányzási intézkedések tudományos döntéshozatalát, és végső soron fenntartva a gazdasági-társadalmi környezeti rendszer folyamatos és stabil működését, így a társadalom, az egyén életét befolyásoló képességgel bír. Az alábbiakban eme kiegészítésre, széleskörű elemzésre helyezem a hangsúlyt.

2.3. A zöld kormányzás taxonómiája

A modern környezetvédelmi mozgalom kezdete, azaz az 1960-as évek óta egyes aktivisták és tudósok azzal érveltek, hogy az előttünk álló környezeti kihívások túl nagyok ahhoz, hogy a meglévő jogi és politikai keretek között megoldhatóak legyenek, és hogy csak úgy tudunk megfelelni nekik, ha alapjaiban változtatjuk meg a természeti erőforrásokról való gondolkodásunkat és a velük kapcsolatos magatartásunkat.¹¹

A zöld kormányzás is egy rendszerezhető és rendszerszinten működő intézmény, következésképpen ennek bemutatása elengedhetetlen. Fogalmi taxonómiája a számos szereplőhöz való viszonyítással került kategorizálásra, ezek pedig: a globális kormányzás, az adaptív kormányzás, az éghajlat-politikai kormányzás, az ökológiai kormányzás, az önkormányzás, az energiakormányzás és az informatikai kormányzás. Ez a beosztás az országok és városok¹² számára nyújt megfelelő segítséget a CO₂-kibocsátás mérséklésében, valamint a jövőbeli tanulmányok számára a zöld kormányzás kontextusának jobb megértéséhez. A csoportosítás együttműködés rendszertanaként azonosítható, amely gyakorlati támogatást nyújt a zöld kormányzáshoz és a zöld cselekvéshez a fenntarthatóságnak a helyi és globális politikába való integrálása érdekében.¹³

A globális kormányzás a transznacionális szereplők közötti nemzetközi együttműködés folyamata, amelynek célja, hogy egynél több államot vagy régiót érintő problémák

¹¹ Weston, Burns H. – Bollier, David: Green Governance: Ecological Survival Human Rights, and the Law of the Commons. Cambridge, MA: Cambridge University Press, 2013.p.1.

¹² A témáról lásd bővebben: Lin, Jolene: Governing Climate Change-Global Cities and Transnational Lawmaking. Cambridge University Press. 2018.

¹³ Debbarma, Jahira – Choi, Yongrok (2022) i. m. 4.

megoldásáról tárgyaljanak. Ez egy olyan kulcskérdés, amelynek keretében egyfajta szakpolitikákat dolgoznak ki, amelyek a fenntartható fejlődés érdekében a globális problémák vagy aggodalmak kezelésére irányuló együttműködést támogatják. Ez egy több szereplőt foglal magába foglaló rendszertani csoport, például nemzetközi szervezetek, nem kormányzati szervezetek, multinacionális vállalatok, a tudományos közösség és a civil társadalom tartozik ide. Az adaptív kormányzás a meghatározása szerint azok a folyamatok, amelyek révén az intézményi megállapodások úgy alakulnak ki, hogy megfeleljenek a közösség igényeinek és kívánságainak a változó környezetben. Ez a fajta kormányzás egy viszonylag új és alkalmazkodó stratégia a társadalmi rendszerekre gyakorolt éghajlati hatások kezelésére, amely a szereplők széles körét, például intézményeket, politikai döntéshozókat, öslakosokat, nem kormányzati szervezeteket és városokat foglal magában. Az éghajlat-politikai kormányzás olyan diplomáciára, mechanizmusokra és válaszingázkedésekre utal, amelyek célja, hogy a társadalmi rendszerek az éghajlatváltozás által jelentett kockázatok megelőzésére, mérséklésére vagy az azokhoz való alkalmazkodásra irányuljon.

A fenntartható fejlődést szolgáló éghajlatirányítás szereplői:

- az államok (ezen belül is a kormányok, városok és régiók),
- a nemzetközi szervezetek vagy intézmények,
- a nem kormányzati szervezetek,
- a vállalkozások,
- az iparágak és
- az öslakosok, ezáltal az éghajlatirányítás egyre összetettebbé vált.

Az ökológiai kormányzás magában foglalja a környezetvédelmi megfontolások beépítését a döntéshozatal és a cselekvés minden szintjén, az egyéntől a globális vetületekig. Ez azt jelenti, hogy a városokat és a településeket, az erdőket és a folyókat, valamint gazdasági és politikai életet egy olyan új paradigma szemszögéből kell szemlélni, amely a környezetet mindenre kiterjedőnek és mindent áthatónak tekinti, nem pedig kiegészítő vagy utólagos szempontnak. Az ökológiai kormányzás gyakorlata az európai országokban fejlődik. Itt az ideje azonban, hogy az ökológiai kormányzás fogalmát minden ország a gyakorlatban is alkalmazza. Itt a szereplők az intézmények, a politika, a vállalkozások és a demokrácia. Az önkormányzás a kormányzás egy olyan sajátos formája, amelyben a polgárok jelentős szerepet játszanak a zöld közterületek kialakításában, védelmében és kezelésében. Ide tartoznak azok a polgárok, köztük a vállalkozások, nem kormányzati szervezetek és kormányok, amelyek hozzájárulnak a fenntartható környezethez. A globális energiakormányzást úgy határozzák meg, mint

normák létrehozása és érvényesítése az energiával kapcsolatos kollektív cselekvési aggályok elkerülése érdekében, mely nagyobb horderejű, mint a nemzetállam. Egyre több szakirodalom foglalkozik az ún. energiakormányzással, amely elismeri több szereplő, például kormányközi szervezetek, helyi hatóságok, részvényesek és politikai döntéshozók fontosságát a különböző kihívások - köztük a biztonság, az éghajlatváltozás és a környezeti fenntarthatóság - kezelésében. Végül, de nem utolsó sorban az informatikai kormányzásról kell még szólni. Az informatikai irányítás egy szervezet azon képességére utal, amely szisztematikusan alkalmazza a környezeti fenntarthatósági normákat, például a tiszta technológiák használatát, amelyek lehetővé teszik a szervezet számára, hogy üzleti stratégiáját és céljait összehangolja az informatikai szolgáltatásokkal, az infrastruktúrával vagy a környezettel. Azért van szükség az IT-irányítási keretrendszer kidolgozására, mert az segíthet a környezeti kockázatok környezeti szempontból felelős módon történő mérséklésében, mivel a szervezetekre egyre nagyobb nyomás nehezedik a környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos aggályok kezelése terén.¹⁴

Csupán felsorolás jelleggel, de említésre méltók azok a faktorok, amelyek a zöld kormányzást befolyásolni képesek, annak előmozdítását aktívan segítik. Ezek pedig a vállalkozások, a kormányok, a társadalmi szervezetek, a média, a nyilvánosság, a technológia, az igazgatóságok, nemzetközi kormányközi szervezetek, a nem kormányközi szervezetek és maga a piac.¹⁵

A következőkben a zöld kormányzásra vonatkozó vizsgált elméletek bemutatása következik.

3. Elméleti megközelítések

A történeti, illetve fogalmi alapvetések után a különböző elméleti megközelítésekre helyezem a hangsúlyt. Bemutatásra kerül Burns H. Weston és David Bollier közösségi kormányzás elmélete, Elkington hármas alulról építkezés elmélete, Vogt erőforráshiány-elmélete, Meadows a környezeti eltartóképességre épített elmélete, illetve felmerül Olson, Ostrom és Schmidheiny neve is. Kutatásom során ezek az elméletek keltették fel a figyelmem, egyrészt a sokszínűségük, másrészt a központi kérdésük alapján. Községi jog? Emberi jog? Hogyan

¹⁴ Debbarma, Jahira – Choi, Yongrok. (2022.). i.m. 4-8.

¹⁵ Debbarma, Jahira - Choi, Yongrok: (2022) i.m. 8-10.

kerül ide a gazdasági jólét? Túlélési igény? Mindezen kérdésekre a következő oldalak adják meg a választ.

3.1. Burns H. Weston és David Bollier: közösségi kormányzás elmélet

A gondolat, hogy a jelenlegi életmód folytatása környezeti katasztrófához vezethet, és a kultúra részévé vált, sajnos még nem érte el azt a szintet, hogy változás történjen. A növekedésorientált gazdasági rendszer egyetlen alternatívája sem kapott széles körű támogatást, talán azért, mert egyik sem tűnt környezetvédelmi szempontból kielégítőnek és politikailag életképesnek. Burns Weston és David Bollier nézeteikkel ezen kívánnak változtatni. Javaslatuk reményeik szerint forradalomhoz vezet a környezetvédelmi kormányzás terén. James Lovelock¹⁶ előrejelzésével kezdik az elméletük bevezetését, amely abban áll, hogy az ellenőrizetlen éghajlatváltozás miatt a világ népessége 2100-ra egymilliárd alá csökkenhet¹⁷. Weston és Bollier a jelenlegi állapotot a neoliberális állam és a piac szövetségének kudarcaiért okolják, amely az anyagi termelés növelése során elért sikerek ellenére képtelennek bizonyult arra, hogy az emberi szükségleteket ökológiailag felelős, társadalmilag méltányos módon elégítse ki. A piaccal szembeni kritikájuk szerint az nem internalizálja a környezeti költségeket; az állammal szembeni kritikájuk pedig az, hogy nem hajlandó vagy nem képes megvédeni a természeti erőforrásokat a piactól. A kudarcnak számos okát adják meg, mint például arra, hogy kulturális konszenzus van abban, hogy a kormányzat feladata a fejlődés előmozdítása az állandó gazdasági növekedés révén, és hogy "az állam túlzottan kötődik a piaci érdekekhez, viszont intézményileg alkalmatlan ahhoz, hogy megbirkózzon a nagyszámú ökológiai problémával."¹⁸ Az állam és a piac viszonyának felvázolása adja elméletük háttérét.

Weston és Bollier "zöld kormányzásra" vonatkozó elméletének két, egymással összefonódó szála van: egyrészt az emberi jogok kiterjesztett értelmezése, és másrészt a közös erőforrásokat (Common Pool Resources, CPR) érintő, a közös erőforrás-gazdálkodásra vonatkozó közösségi megközelítés szisztematikus ösztönzése. A "közös" kifejezés olyan

¹⁶ Goodell, Jeff: How to cool the planet: Geoengineering and the audacious quest to fix Earth's climate. Houghton Mifflin Harcourt, Boston, 2010.

¹⁷ Goodell, Jeff. (2010) i.m.89-90.

¹⁸ Weston, Burns H. – Bollier, David.: Green Governance: Ecological Survival Human Rights, and the Law of the Commons. Cambridge, MA: Cambridge University Press, 2013.pp. 131-132.

kormányzási rendszerre utal, amely általában az állami ellenőrzéstől függetlenül működik az emberek meghatározott közössége által kialakított normák és gyakorlatok alapján. A szerzők következetesen áttekintik Dinah Shelton¹⁹ húsz évvel ezelőtti, előrelátó elemzését, majd ebből arra következtetnek, hogy az "államjogi rend" háromféleképpen ismeri el a környezeti emberi jogokat: i) egyfelől *más emberi jogokból*, köztük az élethez és az egészséghez való jogból levezettként; ii) másfelől *az egészséges környezethez való új, önálló jogként*; és iii) harmadrészt *eljárási jogosultságok csoportjaként*, mint például a környezetről való tájékoztatáshoz és a környezeti döntéshozatalban való részvételhez való jog. Vizsgálatot folytatnak arra, hogy a nemzetközi intézmények hogyan vonták be a meglévő emberi jogokat, például az élethez és az egészséghez való jogot a környezeti problémákba, és hogyan fogadták el a regionális emberi jogi szerződések és a nemzeti alkotmányok a környezethez való önálló jogot, valamint egészséges környezethez való jogot. Mindezt a tiszta, egészséges, biodiverzitással rendelkező és fenntartható környezethez való emberi jogok nemzetközi jogi státuszának keretei között.²⁰ Különösebb kifejtés nélkül arra a következtetésre jutott a szerzőpáros, hogy a környezetvédelem jogokon alapuló megközelítésének erősödő népszerűsége ellenére, amíg az ökológiai kormányzás a lényegében szabályozatlan (liberális vagy neoliberális) kapitalizmus markában marad, addig soha nem lesz a világon nagymértékben elismert és tiszteletben tartott emberi jog a környezethez bármilyen formális/hivatalos értelemben, főleg nem autonóm jog. Az alternatív megközelítések sikerét sem találják esélyesnek, mint például a jövő nemzedékek jogainak vagy magának a természetnek az elismerése, amelyek érvelésük szerint alapvetően jelenleg nehéz akadályokba ütköznek, ideértve a jövő nemzedékek vagy a természet jogi helyetteseinek megtalálását, valamint a jövőbeli károk felmérését. Véleményük alapján a környezetvédelem jogalapú megközelítéseivel szembeni ellenállás csak úgy győzhető le, ha olyan értékek és elvek alapjának letételére kerül sor, amelyek meredeken különböznek attól, ami ma az államot/piacot meghatározza, és fenntartja. Az új alap egyik aspektusa az emberi jogok erejének újbóli elfogadása, amely magába foglal egy új emberi jogot, még hozzá a "közös és jogokon alapuló ökológiai kormányzáshoz való jogot". A szerzők megadják az emberi jogok vonzerejét: Ronald Dworkint²¹ felidézve használják az "aduászok" kifejezést. Ezek azok, amelyek *egyrészt* felülírják a legtöbb, ha nem minden más követelt értéket; *másrészt* jelzik a

¹⁹ Shelton, Dinah: Human Rights, Environmental Rights, and the Right to Environment, 28 STAN. J. INT'L L. p.103. 1991.

²⁰ Boyd, David: The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment. Law and Society. 2012.

²¹ Dworkin, Ronald: Rights as Trumps, in Theories of Rights p.153 (Jeremy Waldron ed., 1984).

megkülönböztetésmentesség, az igazságosság és a méltóság fontosságát; *harmadrészt* segítenek az emberi biztonság és a demokrácia támogatásában; *negyedrészt* kihívást jelentenek az állam és az elitizmus programjaival szemben; és *végül*, de nem utolsó sorban jogi és politikai jogosultságokat biztosítanak. Úgy gondolják, hogy a közvélemény azonban még nem képes megérteni az emberi jogok erejét és a bennük rejlő lehetőséget, a változáshoz viszont őket kell megnyerni, az ő elköteleződésükre van szükség. Javaslatuk másik alapvető szempontja tehát az, hogy a környezetgazdálkodás új, közösségi alapú megközelítése szükséges, amely a népi jogra és az önszerveződő kormányzás ösztönzésére támaszkodik. A szerzők úgy vélik, hogy ebben a megközelítésben rengeteg olyan lehetőség lakozik, ami a neoliberális rendszerből - akár állam, akár a piac oldaláról - hiányzik, beleértve azt a képességet, ami a fogyasztás fenntartható határainak megállapítására és érvényesítésére vonatkozik, valamint az erőforrások mindenki számára méltányos módon történő elosztásának képességét, ami az egyenlőtlenség és bizonytalanság felszámolására irányul. Mindez a természet nagyobb mértékű kizsákmányolására irányuló nyomás megszüntetéséhez vezet. A környezetvédelmi kormányzás ezen megközelítése tehát egyfajta gyakorlati lehetőséget nyújt a kortárs gazdaság növekedési kényszerétől való megszabaduláshoz. Weston és Bollier felsorolja Elinor Ostrom²² elveit a sikeres közös használatra vonatkozóan, többek között azt említik meg, hogy világos és egyértelmű módon kell meghatározni a közös használatú erőforrás felhasználóit és magát a közös használatú erőforrást. Továbbá kiemelik, hogy a közös használatú erőforrás működési szabályai által érintettek részt vehetnek azok módosításában, valamint, hogy a szabályokat megszegő felhasználók valószínűleg szankciókat kapnak. A szerzők megjegyzik, hogy az Ostrom által vizsgált sikeres közösségek általában kisméretűek voltak, és a helyi erdőkhöz, halászatokhoz vagy vízforrásokhoz való hozzáférést szabályozták. Tehát az így levonható tanulságok nem feltétlenül alkalmazhatók az olyan globális környezeti kihívásokra, mint az éghajlatváltozás. Emellett olyan politikákat és elveket javasolnak, amelyeknek célja a kisközösségek kiterjesztése a nagyobb közösségekre. Konkrétan Weston és Bollier egyrészt belső elveket javasolnak, amelyeket a közhasználóknek kell alkalmazniuk a közösségek kialakításában és fenntartásában, másrészt külső elveket, amelyeket az államnak kell alkalmaznia a hatékony közösek kialakulásának ösztönzésében. Az elveket meglehetősen magas absztrakciós szinten fogalmazzák meg. A belső szabályok

²² Ostrom, Elinor: *Governing the Commons: The evolution of institutions for collective action*. 1990. Elinor Ostrom mutatta ki, hogy egy közös erőforrás használata nem mindig végződik tragédiával. mivel a közös erőforrás használói néha képesek szabályozni saját használatukat és védekezni a kívülállók túlzott használatát ellen.

közé tartozik a társadalmi bizalom és együttműködés népi "törvényének" beépítése; az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának és az Anyaföld Jogainak Egyetemes Nyilatkozatának²³ értékeinek megtestesítése; a szubszidiaritás betartása; és annak biztosítása, hogy a közhasználók kollektív ellenőrzéssel rendelkezzenek a közösen létrehozott értéktöbblet felett. Az államokra vonatkozó elvek közé tartozónak vélik a "szennyező fizet" és az elővigyázatossági elv elfogadását, a közös javak "bérbeadásának" előírását, és bizonyos körülmények között az államoknak a közös tulajdonban lévő erőforrások vagyongazdálkodóként való fellépését. Ostrom elveitől eltérően - amelyek a tényleges közös javak empirikus megfigyelésén alapultak - Weston és Bollier elvei csupán törekvések. Úgy gondolják, hogy nincs olyan létező transznacionális vagy globális közös vagyon, amely minden kritériumuknak megfelelne. Ezen túlmenően nem hiszik, hogy az államoknak új közkincseket kellene bevezetniük. Ehelyett azt javasolják, hogy az államok lépjenek fel „kertészként”, előkészítve azt, hogy több szinten, többek között a nemzeti és a transznacionális szinten is kialakítsák a közös javakat. A szerzők kiemelik, hogy nehéz teret találni a közösségeknek az "állami" rendszerekben, mivel véleményük szerint az állami jog mélyen ellenséges a közösségekkel szemben. Tisztázni kell azonban, hogy ezek a stratégiák hogyan vezethetnek olyan hatékony, nagyszabású közösségekhez, amelyek az éghajlatváltozás, a tengersizennyezés vagy más hatalmas, határokon átnyúló környezeti problémák kezelését szolgálják. Az egyik fontos oka annak, hogy a sikeres közösségi területek általában kis léptékűek, az, hogy ezeken a helyeken a populációk hosszú időn keresztül stabilak maradtak. A közös múlt és közös jövő szorosan köti össze őket. Emellett a jelen és az állandóság az, ami a sikerükhöz hozzájárul. Szóval a diszkontráta alacsony. Ezek a feltételek lennének szükségesek a sikeres közösségi irányításhoz, ám nehéz elképzelni, hogy ezek nemzeti vagy globális szinten fennállhatnak. Még a közös érdek is megosztó kérdés az említett szinteken. A szerzők azzal a javaslattal élnek, hogy a közösségi közösségeket az internet innovatív felhasználásával és a kisebb léptékű közösségek nagyobbakba való "beágyazásával" lehetne növelni. Továbbá azt állítják, hogy a nagymértékű közösségi javak kialakulása valószínűleg evolúciós folyamat lesz. Ha helyi és regionális szinten sikeresen létrejönnek a közösségek, elképzelhető, hogy működésük nagyobb irányítási struktúrát igényel. Weston és Bollier azt is javasolják, hogy a nagyszabású közös használathoz szükségszerűen hatáskörök átruházására kell, hogy sor kerüljön mégpedig kormányzati és kormányközi intézményekre és együttműködő folyamatokra. Így kiterjesztésre kerül a közös javak fogalma az állami

²³ The Universal Declaration of the Rights of Mother Earth. 2010.

vagyonkezelői közös javakra is. Az ilyen hibrid közös javak példaként említik a nemzeti parkokat, a vadon élő állatok védelmére vonatkozó törvényeket, mint például a veszélyeztetett fajokról szóló törvényt, valamint nemzetközi szinten az olyan szerződéses rendszereket, mint az Antarktiszra vonatkozó. Azonban ezek a példák több kérdést hoznak felszínre, mint amennyit megválaszolnak. Ez fejtörést okoz a környezetvédelmi kormányzás közösségi megközelítésének támogatói számára. Ahhoz, hogy az ilyen rendszerek sikerét annak tulajdonítsuk, hogy közősek, fel kell adni ezen megközelítés néhány alapvető elvét, beleértve a népi jogra és az alulról felfelé irányuló kormányzásra való támaszkodást. Ha viszont ezek a sikeres rendszerek nem közösségi jellegűek, akkor erőteljes bizonyítékot szolgáltatnak arra, hogy a környezetvédelem állami/piaci megközelítése mégiscsak hatékony lehet. Végülis a környezetvédelmi jogszabályok és szerződések nagymértékben csökkentették a környezetszennyezést, és számtalan emberéletet mentettek meg. Azonban Weston és Bollier nem foglalkoznak ezzel a problémával. Ehelyett egyszerűen elvetik annak lehetőségét, hogy az állami törvények megvédhetik a környezetet a piaci fosztogatásoktól.²⁴

3.2. Elkington: a hármas alulról építkező elmélet

Az ember és a természet közötti kapcsolat leginkább két aspektusból tűnik ki: az egyik, hogy a gazdasági és társadalmi rendszer erőforrásokat és energiát nyer az erőforrás- és környezeti rendszerből, a másik, hogy a társadalmi és gazdasági rendszer hulladékot bocsát ki az erőforrás- és környezeti rendszerbe. A zöld kormányzás célja az ember és a természet közötti kapcsolat ésszerű összehangolása, azaz a gazdaság, a társadalom és a környezet kiegyensúlyozott fejlődésének egyidejűleg való lehetővé tétele. Elkington²⁵ javasolta először a hármas alulról építkező elméletet. Az üzleti szférában azt tárgyalta, hogy a vállalkozásoknak saját fejlődésük követése közben minek kell megfelelniük. Három ilyen elemet nevezett meg: a gazdasági jólétet, a környezetvédelmet és a társadalmi jólét kiegyensúlyozott fejlődését. Stefan és társai²⁶ bevezették a hármas alulról építkező elméletet az ellátási lánc menedzsmentbe, azzal érvelve, hogy a fenntartható ellátási lánc menedzsment a fenntartható fejlődés gazdasági, társadalmi és környezeti céljainak három dimenziójának átfogó

²⁴ Weston, Burns H. – Bollier, David. (2013). i.m. 131-138.

²⁵ Elkington, J. Enter the Triple Bottom Line; Earthscan: London, UK, 1994.

²⁶ Seuring, S. - Muller, M: From a literature review to a conceptual framework for sustainable supply chain management. J. Clean. Prod. 2008, 16, 1699–1710.

figyelembevételét igényli. Ez elméleti síkon termet alapot az ember és a természet közötti kapcsolat racionális összehangolásához a zöld kormányzás, valamint a gazdaság, a társadalom és a környezet kiegyensúlyozott fejlesztése terén.²⁷

3.3. Vogt: Erőforráshiány-elméletek

Az erőforráshiány elmélete rámutat arra, hogy ha az emberek nem ismerik fel a természeti erőforrások szűkösségét, és sokat fogyasztanak, akkor ez megbontja az ember és a természet közötti egyensúlyt. A környezeti teherbíró képesség a népesség azon nagyságrendjére, valamint a társadalmi és gazdasági tevékenység intenzitására utal, amelyet egy adott földrajzi régió erőforrásai és környezete el tud látni, azzal a kitételrel, hogy a természetes ökológiai környezet nem károsodik, és a jó ökológiai rendszer fennmarad. Vogt²⁸ javasolta először az "ökológiai egyensúlyhiányt", amely az erőforrások és a környezet emberi túlhasználata által okozott ökológiai változásra utal. Kifejezetten a regionális teherbíró képesség fogalmát javasolta, hogy tükrözze a regionális erőforrások és a környezet által elviselhető népesség és gazdasági fejlődés kapacitását.

3.4. Meadows: környezeti eltartóképeség-elmélet

Meadows és társai²⁹ egy rendszerdinamikai modellt használtak az erőforrások, a környezet és a népességnövekedés kvantitatív értékelésére világszerte. A népességnövekedés, az iparosodás fejlődése, a nem megújuló erőforrások kimerülése, az ökológiai környezet romlása és az élelmiszertermelés közötti kapcsolat mélyreható elemzésével "világmodellt" építettek. Úgy vélték továbbá, hogy a globális növekedés egy bizonyos időpontban eléri a határát az élelmiszerhiány és a környezeti károk miatt. Az erőforrás-környezet és a környezeti eltartóképeség elmélete azt jelzi, hogy az erőforráshiány és a környezeti eltartóképeség mértéke a gazdaság fejlődésével együtt változott. Az emberek jobb élet iránti igénye

²⁷ Li, Weian - Xu, Jian - Zheng, Minna. (2018.). i.m. 6-7.

²⁸ Vogt, W.: Road to Survival; William Sloane: New York, NY, USA, 1948.

²⁹ Meadows, D.H. - Meadows, D.L. - Randers, J. - Behrens, W.W., III. The Limits to Growth: Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind; Universe Books: New York, NY, USA, 1972.

fokozatosan felváltja a túlélési igényt, és az emberek elkezdnek figyelmet fordítani az erőforrások és a környezet ökológiai funkciójára és társadalmi funkciójára.³⁰

3.5. Schmidheiny érvelése

A zöld kormányzásban számos szereplő vesz részt, köztük kormányok, vállalkozások, társadalmi szervezetek és magánszemélyek. Néhány kormány nem védi a környezetet, ami a zöld kormányzás eredménytelenségéhez vagy akár kudarcához vezet. A társadalmi szervezetek gyengeségük miatt korlátozottak. A nyilvánosság csak akkor lép fel, hogy kifejezze követeléseit, amikor környezeti jogait megsértik, hogy leküzdje ezt a kollektív cselekvési dilemmát. Schmidheiny³¹ amellet érvelt, hogy a környezetvédelem céljából létrehozott szervezetközi partnerség a szervezetközi együttműködés nagyon népszerű módjává vált, amely magában foglalja a vállalatokat, a kormányokat és az ökológiai védelemnek szentelt társadalmi szervezeteket. Egy ilyen külső környezetben lehetőség nyílik egy nyitott és innovatív zöld kormányzási mód kialakítására, amelynek célja az ökológiai fenntartható fejlődés előmozdítása. A zöld kormányzás elméletének pedig egy hatékony kormányzási struktúrán és kormányzási mechanizmuson keresztül kell összehangolnia a fő alanyok különböző érdekeit; egyesítenie kell az ökológiai környezet és a természeti erőforrások tulajdonosát, felhasználóit és védelmezőit; és ezt követően pozitív és interaktív kapcsolatokat kell létrehoznia az együttműködő kormányzás elérése érdekében.³²

3.6. Elméleti következtetések: vegyes elmélet?

Weston és Bollier elméletéből kiindulva egyetértek azzal a gondolattal, hogy egy maitól teljesen más alapokon nyugvó elvek és értékek kellenek ahhoz, hogy a környezethez való jogot az emberi jogok közé lehessen sorolni. Ez hozzájárulna a nagyobb presztízshöz, azonban meg kell említeni, hogy az egészséges környezethez való jog már megjelenik például az Emberi Jogok Európai Bíróságnak a gyakorlatában, természetesen nem, mint önálló jog,

³⁰ Li, Weian - Xu, Jian - Zheng, Minna. (2018) i.m.7.

³¹ Schmidheiny, S.: Changing Course: A Global Business Perspective on Development and the Environment; MIT Press: Cambridge, MA, USA, 1992.

³² Li, Weian - Xu, Jian - Zheng, Minna. (2018) i.m.7-9.

hanem az Emberi Jogok Európai Egyezményéből levezetett jog.³³ Az önszerveződő kormányzás, illetve a jelen és az állandóság, azaz a közösségeknek állami rendszerben történő elhelyezkedését támogatná, alapvetően ezzel is egyetértek. Ha van egy jól működő modell, azt könnyebb átvinni a gyakorlatba.

Elkington a gazdaságot vonta be elméletébe, ugyanis azt tartja elfogadhatónak, hogy az ember és a természet közötti összhang megteremtése a zöld kormányzás célja, amihez elengedhetetlen a gazdaság, a társadalom és a környezet harmonikus fejlődése. Vogt egy fogalomalkotással járult hozzá a témához, miszerint a regionális teherbírási képesség mutatója meghatározó jelentőségű lehet a zöld kormányzás kialakításában. Meadows a környezeti eltartóképesség fogalmával dolgozik, ami alapján úgy vélte, hogy az emberek a túlélési igényüknél fogva fognak nagyobb figyelmet fordítani az ökológiai funkciókra. Schmidheiny elmélete már gyakorlatias, arra mutat rá, hogy külső környezetben érdemes a zöld kormányzás struktúráját kivitelezni, amely az ökológiai fenntartható fejlődést szolgálja.

Alapvetően minden elméletnek van helye a tudomány mezsgyéjén, a meglévő alapokból kell egy új 'vegyes' elméletet kidolgozni: Weston és Bollier elméletéből a környezethez való jog, mint emberi jog kérdése lehet az alapja az új modellnek. Ha ezt elfogadjuk, külön szabályozás is megalkotásra kerülhet erre vonatkozóan. Ezt az új jogszabályi környezetet lehetne azokban a kis közösségekben alkalmazni, ahol már most is jól működik az önkormányzás, annak állandósult formája van. Elkington elméletéből a gazdaság kulcskérdés, ugyanis ahhoz, hogy tényleg hatékony legyen a modell a gazdasági kérdések elengedhetetlenek és ehhez járulna hozzá Vogt regionális teherbírási mutatója, valamint Meadows környezeti eltartóképesség-mutatója, mintegy mércét adva a szakembereknek. Schmidheiny elmélete már a kivitelezésben kapna helyet, annak is vezetési struktúrájában.

Az elméletek felvázolása után a gyakorlatban felmerülő lehetőségek és modellek bemutatására törekszem.

4. Hogyan működik ez a gyakorlatban?

³³ Hermann Veronika: Az egészséges környezethez való jog átfogó védelme az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában - A doktori értekezés tézisei. PTE ÁJK Doktori Iskola, Nemzetközi- és Európai jogi alprogram. Pécs, 2016. p.3.

4.1. Globális környezetvédelmi mechanizmus

Az intézményi változások egyik lehetősége Esty és Ivanova³⁴ javaslata egy globális környezetvédelmi mechanizmusra (global environmental mechanism - GEM), amelyet Bernstein és Ivanova³⁵ még annak megjelenése előtt továbbfejlesztett. Ennek középpontjában egy olyan struktúra áll, amely képes ellátni a globális szinten szükséges funkciókat. Ez a megközelítés elkerüli az új környezetvédelmi világszervezet buktatóit és gyenge kilátásait, továbbá elismeri, hogy egy kudarcos irányítási struktúra megerősítése nem lesz elegendő, tekintettel az ENSZ Környezetvédelmi Programjának (UN Environment Programme – UNEP) működésének és helyének függőségére, valamint arra, hogy nem rendelkezik a szükséges szélesebb globális irányítási rendszerbe való bekapcsolódáshoz megfelelő hatáskörrel. Ez a megfontolás nyújtja a legjobb reményt egy olyan megújult kompromisszumra, amely sikeresen integrálja a liberalizmust és a környezetvédelmet. Az érvelés azon múlik, hogy egy ilyen struktúra elősegíti-e a kellő párbeszédet a liberális rendben és a meglévő intézményekben, amelyek közül mindegyik állandónak bizonyult az eltűnés jeleinek hiánya alapján.³⁶

Intézményi szinten a GEM a környezeti problémák sokféleségének és dinamizmusának, valamint a speciális válaszok szükségességének elismerésével igyekszik megragadni a középutat a kormányzásban. Egyetlen bürokratikus struktúra sem képes olyan belső szervezetet létrehozni, amely rendelkezik a megfelelő tudással és szakértelemmel ahhoz, hogy kezelni tudja azokat a széleskörű, dinamikus és egymással összefüggő problémákat, amelyeket napjainkban tapasztalunk meg.³⁷ Az azonnali figyelmet igénylő problémák különböző földrajzi léptékekben merülnek fel, ami többszintű válaszstruktúrát igényel, mint azt Ostrom,³⁸ Esty,³⁹ Karlsson⁴⁰ és Vogler⁴¹ is megírta. Ezekhez számos területen - így az

³⁴ Esty, D. - Ivanova, M.: 'Revitalizing global environmental governance: A function-driven approach', in D. C. Esty and M. H. Ivanova (eds) *Global Environmental Governance: Options and Opportunities*. Yale School of Forestry & Environmental Studies, Connecticut, 2002.

³⁵ Bernstein, S. - Ivanova, M. (forthcoming) 'Institutional fragmentation and normative compromise in global environmental governance: What prospect for re-embedding?' in S. Bernstein and L. W. Pauly (eds) *Global Governance: Towards a New Grand Compromise?* SUNY Press, Albany, NY

³⁶ Ivanova M.: *Environment: The Path of Global Environmental Governance – Form and Function in Historical Perspective*. In: Georgina Ayre and Rosalie Callway: *Governance for Sustainable Development A Foundation for the Future*. Stakeholder Forum for Our Common Future, 2005.

³⁷ Esty, D. - Ivanova, M. 2002.

³⁸ Ostrom, E. (1990).

³⁹ Esty, D.: *Toward optimal environmental governance*. New York University Law Review, vol 74, no 6.1999. pp1495–1574.

ökológiai tudományok, a közegészségügy, a kockázatértékelés, a költség-haszon elemzés, a teljesítménymérés és a politikaértékelés - megfelelő kapacításra, valamint szilárd etikai alapokra van szükség. A globális környezetvédelmi kormányzás jelenkori kihívása tehát egy virtuálisabb struktúrát igényel, amely egy olyan több intézményből álló rendszeren alapszik, amely a mögöttes tudományágak széles skáláját a kormányokon, a nem kormányzati szervezeteken és a globális közpolitikai hálózatokon keresztül képes bevonni.⁴²

Az ilyen körülmények között szükséges alapvető kormányzási funkciók nagymértékben tükrözik az 1972-ben meghatározottakat, és a következőkre terjednek ki:

- megfelelő információk és elemzések biztosítása a problémák jellemzéséhez, a tendenciák nyomon követéséhez és az érdekek azonosításához, valamint a teljesítmény nyomon követéséhez és a teljesítményről való jelentéstételhez;
- "politikai tér" létrehozása a környezetvédelmi tárgyalások és alkudozások számára; és
- a kapacitás fenntartható kiépítése a közösen megállapított aggodalomra okot adó és jelentős kérdések kezeléséhez.⁴³

Következésképpen a GEM a következőkből állna:

- egy globális *információs* központból, amely a környezeti problémák természetének feltárását szolgáló adatgyűjtési, értékelési, nyomon követési és elemzési mechanizmusokkal rendelkezik;
- egy globális *technológiai* információs központból, amely a technológiaátadás, valamint a legjobb gyakorlatok azonosításának és terjesztésének mechanizmusait tartalmazza, hogy szükség esetén segítse a kapacitásépítést; és
- egy *tárgyalási fórumból*, amely az értékek tisztázására, az etikai és igazságossági szempontok felvetésére, valamint a környezet minőségét javító és a különböző felek érdekeit összeegyeztető megállapodások elősegítésére szolgálna.⁴⁴

A hivatalos bürokratikus struktúrák helyett ezek az elemek inkább hálózatok formájában valósulnának meg, amelyek a meglévő intézmények szakértelmére építenek, és csak ott

⁴⁰ Karlsson, S. :Multilayered Governance: Pesticides in the South – Environmental Concerns in a Globalized World. Department of Water and Environmental Studies, Linköping University, Linköping. 2000.

⁴¹ Vogler, J.: The Global Commons: Environmental and Technological Governance. J. Wiley and Sons, Chichester. 2000.

⁴² Ivanova M. (2005) i.m. 65.

⁴³ Ivanova M. (2005) i.m. 65.

⁴⁴ Ivanova M. (2005).i.m. 65.

hoznak létre új mechanizmusokat, ahol a kulcsfontosságú funkciók nem léteznek vagy nem megfelelőek. Mindazonáltal egy, az ENSZ emberi jogi főbiztosához (UNHCHR) hasonló hivatal hozzáadhatná a szükséges erkölcsi tekintélyt és napirend-meghatározó képességet.⁴⁵ Ez a hivatal például a Genfben működő új Környezetvédelmi Irányítási Csoportból alakulhatna ki.

A három hálózat kicsit bővebb kifejtést is igényel. Tehát az *információs központ* hozzájárulna a közös jövőkép kialakításához és hosszú távú gondolkodásra ösztönözne azáltal, hogy időszerű, releváns és megbízható adatokat szolgáltatna a globális szintű környezeti problémákról, kockázatokról és tendenciákról. A különböző nemzeti környezetben a hasonló problémák megoldására vonatkozó információk segíthetik a nemzeti szintű közigazgatásokat a legjobb gyakorlatok átvételében. Az országok teljesítményének összehasonlító elemzése nagyobb átláthatóságot biztosíthat és pozitív versenyre ösztönözhet. A második elem, a *technológiai információs központ* a kapacitásproblémákra összpontosítana, és olyan modulokat dolgozna ki, amelyek a magánszektorban a technológiai vívmányok optimális terjesztésére ösztönzik. Egy hatékony környezetvédelmi technológiai információs központ tartalmazná a világ legjobb gyakorlataira vonatkozó információkat, és elősegítené a technológiafejlesztést és a folyamatos tanulást.⁴⁶

Az igazi próba azonban az lenne, hogy vajon mindez képes lenne-e elősegíteni a meglévő intézmények reformját a környezetvédelmi szempontok megfelelő kezelése érdekében. Ebben a tekintetben a javaslat *tárgyalási fórum* eleme elengedhetetlenül fontos, amely egy főbiztosi hivatalhoz hasonlóan kapcsolódik. Ezek együttesen elősegíthetik egy magas szintű politikai fórum létrehozását, amely megpróbálja elősegíteni a szükséges párbeszédet a meglévő intézményeken belül, mint például a WTO Kereskedelmi és Környezetvédelmi Bizottsága, a Fenntartható Fejlődés Bizottsága (Commission on Sustainable Development - CSD), a Globális Megállapodás és még a nem állami kormányzati rendszerek, valamint fórumot biztosít a többoldalú és kétoldalú tárgyalásokhoz. Az új Környezetvédelmi Irányító Csoport már egy lépés ebbe az irányba, és továbbfejleszthető lenne, ha az államok beleegyeznének abba, hogy a csoport politikai szerepet kapjon. Az EMG már meglévő feladatain túlmenően ez a hivatal megkönnyítené a tanulást és a koordinációt a környezetvédelmi irányítási intézmények teljes skáláján, valamint egy magas szintű hivatalt biztosítana a

⁴⁵ Haas, P. : Global environmental governance in terms of vertical linkages, in N. Kanie and P. Haas *Emerging Forces in Environmental Governance*, United Nations University Press, Tokyo. 2004.

⁴⁶ Ivanova M. (2005) i.m.65-66.

környezetvédelmi normák előmozdítására és újak kidolgozására, a nemzeti környezetvédelmi infrastruktúra előmozdítására és a környezetvédelemmel kapcsolatos cselekvés ösztönzésére. Bár szerényebb, mint a WEO, egy ilyen hivatal jelentősen növelné a környezetvédelmi kérdések ismertségét, és fókuszpontot biztosítana a napirend előreviteléhez ott, ahol a meglévő intézményeken belüli tárgyalások megrekedtek.⁴⁷

4.2. A globális közpolitikai hálózatokról- WCD, GEF és a Kiotói Jegyzőkönyv

A korábban említett GEM-en felül további gyakorlati megvalósítási lehetőségként mutatkoznak meg a globális közpolitikai hálózatok. A következő részben elsősorban általánosságban szeretném bemutatni ezek jellemzőit, majd a World Commission on Dams (WCD), a Globális Környezetvédelmi Alap, valamint a Kiotói Jegyzőkönyv kerül vizsgálat alá.

A megkötött nemzetközi egyezmények nem valósították meg azt a célt, amelyet azoktól elvártak, tehát a hagyományos jogi és intézményi rendszerei nem feleltek meg a környezetvédelmet ért kihívásoknak, így paradigmaváltás következett be: a kormányzás „hálózatos kormányzás” formájára egészül ki. Ez a hálózat a kormányokat, a magánszektor, valamint a civil társadalmi szereket fogja össze. Így kialakulhatnak a globális közpolitikai hálózatok, melyek lehetséges elemeként jelennek meg a kormányzási struktúrában. A World Commission on Dams (WCD), a Globális Környezetvédelmi Alap (GEF), illetve a Kiotói Jegyzőkönyv mechanizmusai példák a hálózatokra. Ezek közös jellemzője a nyitottság, rugalmasság, átláthatóság, illetve a központi kérdések, melyek témája a közös érdek. Lentebb a ezen három kerül rövidben bemutatásra, illetve összehasonlításra. A globális közpolitikai hálózatok célja a környezetvédelmi kormányzásban jelenlevő igények, illetve eredmények közötti rés megszüntetése, csökkentése.⁴⁸

A hálózatok elsősorban nemzetközi szinten tűnnek fel, ahol az innováció könnyebben nyer teret, amit a központiság és egységesség nélkülözése tesz lehetővé, ugyanis égető a szakpolitikai megoldások hiánya. Az új kormányzási problémák kezelésére ezek ígéretes

⁴⁷ Bernstein, S. - Ivanova, M. :Institutional fragmentation and normative compromise in global environmental governance: What prospect for re-embedding? in S. Bernstein and L. W. Pauly (eds) Global Governance: Towards a New Grand Compromise? SUNY Press, Albany, NY.

⁴⁸ Streck, Charlotte: Global Public Policy Networks as Coalitions for Change. In. Daniel C. Esty -Maria H. Ivanova: Global Environmental Governance: Options & Opportunities. yale school of forestry & environmental studies. 2002.p.2.

modellt alkotnak. Mivel maga a probléma összetett, nem várható el, hogy egy szféra foglalkozzon vele politikai, gazdasági, társadalmi szempontokból, sőt, egyetlen szintről sem lehetne megfelelően irányítani. A hálózatokra épülő kormányzási struktúrák erre kívánnak megoldást nyújtani, integrálni a szükséges eszközöket a különböző szektorokból és ezzel megoldást kínálni a probléma megoldásához. Előfordul, hogy adott hálózat spontán módon jelenik meg egy adott problémás területen, erre fokozottan oda kell figyelni és tudatosabban integrálni a globális környezetvédelmi kormányzás rendszerébe.⁴⁹

Azonban nem a spontán kialakulás a jellemző, hanem általában a nemzetközi jellegű kérdések adják a gócpontot. A hierarchia csökkentése érdekében számos ágazatból több fél bevonásával működnek, és ezek egymást kiegészítő forrásokat visznek a működési mechanizmusba: egy megfelelő hálózat egyesíti: i) a civil társadalmi szektor önkéntes energiáját és legitimitását; ii) vállalkozások pénzügyi erejét és érdekelttségét; iii) az államok és nemzetközi szervezetek végrehajtási és szabályalkotási erejét, koordinációs és kapacitásépítési képességeit. A hálózatok hidakat hoznak létre, amelyek lehetővé teszik, hogy ezek a különböző résztvevők kihasználják az ezen erőforrások közötti szinergiákat. Továbbá lehetővé teszik a know-how összegyűjtését és a tapasztalatcserét. A társadalmi-gazdasági, politikai és kulturális szakadékokon átívelő hálózatok olyan kapcsolatokat kezelnek, amelyek egyébként kontraproduktív konfrontációvá fajulhatnának.⁵⁰

A sikeres globális közpolitikai hálózatok több kulcsfontosságú tulajdonsággal rendelkeznek: sokszínűség, nyitottság és rugalmasság, gyorsaság, szubszidiaritás és legitimitás. A *sokszínűség* a hálózatok három oldalára utal, különálló intézményi megállapodásnak tekinthetők. A gazdasági, társadalmi és kulturális globalizáció összefüggésében a magánszektor részvétele kritikus jelentőségűvé vált a nemzetközi problémák hatékony megoldásának megtalálásában. Ugyanakkor a politikai liberalizáció a nem kormányzati szervezetek (NGO-k) transznacionális érdekérvényesítő koalícióinak gyors növekedéséhez vezetett, amelyeknek szükségük van a politikai döntéshozatalban való részvételre.⁵¹ A globális közpolitikai hálózatok olyan politikai mechanizmusokat kínálnak, amelyek *alkalmazkodnak* a folyamatosan változó környezethez és nyitottak az új szereplők felé. A politikaalkotás különböző megközelítései és a különböző kulturális perspektívák egyre inkább

⁴⁹ Streck, Charlotte (2002). i.m. 2-3.

⁵⁰ Reinicke, Wolfgang H., and Francis Deng: Critical Choices: The United Nations, Networks, and the Future of Global Governance. Ottawa, Canada: International Development Research Council. 2000.

⁵¹ Tamioiti, Ludvine, and Matthias Finger. 2001. "Environmental Organizations: Changing Roles and Functions in International Politics." *Global Environmental Politics* 1 (1): 56-76.

igénylik az elismerést és az integrációt. A hálózatok eszközt biztosítanak az ilyen különböző nézőpontok - beleértve a helyi tudást is - beépítésére, és az érintett közösségek bevonására a problémamegoldási folyamatokba. A globális közpolitikai hálózatok *gyors válaszokat* és a "hírnévhatások gyors aktiválását"⁵² teszik lehetővé. Felszereltségük megoldás a problémák gyors azonosítására, a jövőkép, a lehetőségek és a cselekvési terv felvázolására, valamint a megvalósításukra irányuló konkrét erőfeszítések elindítására. Ezenkívül az általuk generált politikai energia és sürgősség révén a hálózatok nyomást gyakorolhatnak a hagyományos intézményekre, hogy gyorsabban és hatékonyabban reagáljanak. A *szubszidiaritás és legitimitás* abban mutatkozik meg, hogy a hálózatok hatékonyan reagálnak a szakpolitikai folyamatok olyan kormányzati szintekre történő delegálásának igényére, amelyek a leghatékonyabban tudják megfogalmazni és végrehajtani a szakpolitikai megoldásokat. A hálózatok eszközt biztosítanak a megállapodások és szakpolitikák végrehajtásához a döntéshozatal különböző szintjein. Az interneten keresztül a hálózatokban való részvétel több szinten is megkönnyebbé válik, ami nagyobb legitimitáshoz és végső soron közös globális normák kialakulásához vezet.⁵³

A legfőbb jellemzők mellett elmondható, hogy nagyrészt az alkalmazkodó jelleg uralkodik és kialakulásának több lehetséges módja is van a spontaneitás, valamint a közös érdekű kérdések mellett. Ilyen a politikai patthelyzet, ami képes kiváltani az entitások elkötelezettségét és a vezető szerep felvállalását. Továbbá az is megalapozza ezen hálózatok létrejövetelét, ha a információra van szükség egy probléma kezeléséhez vagy magát a megoldást kellene konszenzusra alapítani. Illetve olyan szerződések körül, amely esetekben nagy hangsúlyt kell fektetni az összehangolt megközelítés és az elmélet gyakorlatba történő átültetésére.⁵⁴

A globális közpolitikai hálózatok funkciói közé sorolható a napirend-meghatározás, a szabványosítás, az ismeretek terjesztése, az intézményi hatékonyság megerősítése, valamint az innovatív végrehajtási mechanizmusok biztosítása.

A hálózatok alkalmazása új kérdéseket hozhat a nemzetközi napirendre, és nyilvános vitát kezdeményezhet az adott kérdésekről. Sőt, "a már a globális napirenden lévő kérdések jelentőségét is növelhetik azáltal, hogy világos és célzott célokat fogalmazznak meg, és ezeket

⁵² Rischard, Jean-Francois. 2001. "High Noon: We Need New Approaches to Global Problem-Solving, Fast." *Journal of International Economic Law* 4 (3): 507-525.

⁵³ Streck, Charlotte. (2002). i.m. 4-6.

⁵⁴ Streck, Charlotte. (2002). i.m.4-6.

gyakran vitathatatlan erkölcsi alapokkal indokolják".⁵⁵ A hálózatok kiemelt szerepe a nem kötelező erejű jogi iránymutatások és egyéb nem kötelező erejű jogi eszközök kidolgozása. Míg a szerződések gyakran keretet adnak a nemzetközi együttműködésnek egy adott szakpolitikai területen, a konferenciák és a nemzetközi tárgyalások egyéb fórumai nem alkalmasak arra, hogy gyors politikai válaszokat fogalmazzanak meg égető kérdésekre. A hálózatok segíthetnek az érintett feleknek vagy képviselőiknek kompromisszumokat kötni, amelyeket aztán nem kötelező erejű megállapodásokba vagy szabványokba lehet önteni. A tudomány állapotának, illetve az információk átadására szolgáló technológiai képességek gyors változása miatt a kormányok gyakran hátrányban vannak a magánszektorral, sőt a nem kormányzati szervezetekkel szemben. A globális közpolitikai hálózatok eszközként szolgálhatnak a meglévő tudás gyors és hatékony összegyűjtésére, sőt, ahol hiányosságokat azonosítottak, új tudás létrehozására is. A részvételi hiányosságok kezelésével a hálózatok elősegíthetik az intézmények kiépítését, hatékonyságuk növelését és választói bázisuk kiszélesítését. Az intézményépítés szakaszában a multiszektorális hálózatok segíthetnek a problémák tudatosításában, valamint a politikai és pénzügyi támogatás összegyűjtésében. Ezt követően az intézményesített többszereplős részvétel biztosíthatja az átláthatóságot, ösztönözheti a rugalmasságot, és lehetővé teheti a változásokhoz való alkalmazkodást. Innovatív végrehajtási mechanizmusok biztosítása érdekében pedig néhány globális közpolitikai hálózatot kifejezetten azzal a céllal lehetne létrehozni, hogy a kormányközi tárgyalások eredményeit konkrét cselekvéssé alakítsák.⁵⁶

Mindebből megállapítható, hogy a globális közpolitikai hálózatok létezése potenciális stratégiát jelenthet a kormányok, nem kormányközi szervek, civil szervezetek részére abban az ügyben, hogy az egymásrautaltság és a globalizáció hatékony, gyors, demokratikus és fenntartható módon kerüljön kezelésre. Ez a lehetőség magában foglalja azt a lehetőséget, hogy a környezetvédelmi politikát jellemző szakadék megszűnjön.⁵⁷

A következőkben a WCD, a GEF és a Kiotói Jegyzőkönyv alapján kerül bemutatásra három, eltérő hálózati modell. Ezek a példák az ágazati működések nagyívű skáláját, a funkciók és működési formák sokféleségét, valamint a modellből levonható tanulságokat szemléltetik.

⁵⁵ Witte, Jan Martin, Wolfgang Reinicke, and Thornsten Benner. "Beyond Multilateralism: Global Public Policy Networks." *International Politics and Society*. 2000.

⁵⁶ Streck, Charlotte. (2002). i.m. 5-7.

⁵⁷ Streck, Charlotte. (2002).i.m. 5-7.

4.2.1. WCD: szabványalkotás

A modell tárgya a nagy gátak, melyek számos, a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos konfliktusban központi szerepet játszó kérdést egyesítenek helyi, nemzeti és nemzetközi szinten. A Gátak Világbizottsága (WCD) bizonyítja, hogy a több ágazatot érintő hálózatok hozzájárulhatnak a nemzetközi konszenzusépítéshez és a szabványosításhoz.

A Bizottság megalakulása tipikus példája egy politikai patthelyzetre történő reagálásnak. A nagy gátépítési projektek sokáig a fejlődés és a gazdasági fejlődés szinonimái voltak. A költségeket alábecsülték, és számos környezeti és társadalmi hatást figyelmen kívül hagytak, idővel tiltakozásba fordultak a projektek. Az összehangolt ellenállás vezetett adott politikai helyzet kialakulásához, amelyre válaszul jött létre a WCD.

A megalakulási alapelvek közé tartozik a befogadás, a nyitottság és az átláthatóság. A Bizottság megbízatása széleskörű és átfogó volt, így a nagy gátak fejlesztési hatékonyságának globális felülvizsgálata, valamint a jövőbeli döntéshozatalhoz szükséges nemzetközileg elfogadható kritériumok és iránymutatások kidolgozása sorolható ide. A Bizottság tizenkét, személyes minőségükben eljáró személyt alkotott, akiket úgy választottak ki, hogy tükrözzék a regionális sokféleséget, a szakértelmet és az érdekelt felek szempontjait. A WCD különböző állami, magán- és civil társadalmi szervezetek finanszírozásával a nagy gátak teljesítményének és hatásainak átfogó globális felülvizsgálatát végezte el. Öt kontinensen tartott nyilvános konzultációkat, és a finanszírozás egy új modell keretében történt, amely a kormányok, vállalkozások és nem kormányzati szervezetek hozzájárulásait foglalta magában. A Bizottság a méltányosság, a hatékonyság, a részvételen alapuló döntéshozatal, a fenntarthatóság és az elszámoltathatóság alapvető értékei alapján működött, amelyek a nagy gátak építésével kapcsolatos döntések alapvető próbáját jelentették. A Bizottság kritériumokat dolgozott ki a jövőbeli nagy gátépítési projektekhez, és iránymutatásokat fogalmazott meg a helyes gyakorlatra vonatkozóan, hogy hogyan lehet ezeknek a kritériumoknak megfelelni.⁵⁸

Tanulságok a globális környezetvédelmi kormányzás számára

A WCD jól példázza, hogy az együttműködési megállapodásokban rejlő lehetőségek képesek a nemzetközi patthelyzet feloldására és olyan puha iránymutatások megfogalmazására,

⁵⁸ Streck, Charlotte. (2002). i.m. 8.

amelyek megváltoztathatják egy konfliktusokkal teli kérdés politikai környezetét. Számos fontos tanulság vonható le a WCD létrehozásából és működéséből:⁵⁹

- alapvető bizalom
- tényleges háromoldalú struktúra, folyamat és finanszírozás, ismeretek beszerzésének fontossága
- időkorlátozás
- részvételi és inkluzív megközelítés

Az alapvető bizalom megteremtése kritikus fontosságú a konszenzusépítéshez és a szabványalkotáshoz egy konfliktusokkal terhelt környezetben, bár időigényes és költséges. A *háromoldalú struktúra, folyamat és finanszírozás*, valamint az ismeretek beszerzése a konszenzus kialakításához és az operatív és részvételi kormányzási hiányosságok megszüntetéséhez elengedhetetlen. A konkrét kezdeményezések hatékonyságának fontos előfeltétele az *időkorlátozás*. Az időhöz kötött tevékenységek biztosítják az eredmények relevanciáját, és megakadályozzák a "beszélgetéssé" való elfajulást. A rendkívül vitatott politikai színtereken a hatékony és politikailag fenntartható eredmények eléréséhez elengedhetetlen a *részvételi és inkluzív megközelítés*, amely a nyílt forrásszerzést használja a tudás összegyűjtésére.⁶⁰

4.2.2. GEF : Hálózatok és intézményi rugalmasság

A Globális Környezetvédelmi Eszköz (GEF) olyan egyedi és integratív irányítási struktúrát próbált megvalósítani, amely a strukturális rugalmasságot a változó környezethez való alkalmazkodás képességével ötvözi. Az eszköz a nemzetközi közpolitika új kihívásaira egy új típusú nemzetközi intézménnyel válaszol, amely hidat képez az ENSZ és a Bretton Woods-i ügynökségek, például a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank hagyományai között.⁶¹

A GEF-et kísérleti szakaszában jelentős kritika érte. A Világbank domináns szerepe bizalmatlanságot váltott ki a fejlődő országokban, amelyek a GEF-et a feltételelenség eszközének tekintették, ugyanis a nem kormányzati szervezetek nem rendelkeztek hivatalos jogokkal a keretén belül. Az 1992-es riói csúcstalálkozót követően azonban elismerték a GEF

⁵⁹ Witte, Jan Martin, - Wolfgang Reinicke, - Thornsten Benner. (2000).

⁶⁰ Streck, Charlotte. (2002).i.m.9.

⁶¹ Streck, Charlotte. (2002). i.m. 10.

szerepét a globális környezetvédelem kulcsfontosságú finanszírozási mechanizmusaként, és az ENSZ által irányított egyezményes rendszerbe való integrációjának átalakítása következett. Az átszervezésről folytatott tárgyalások eredményeként a GEF új nemzetközi szervezetként jött létre, amely különböző érdekeket és érdekelt csoportokat kapcsol össze. A fejlődő országok, az ENSZ-ügynökségek és a nem kormányzati szervezetek többsége egy olyan mechanizmust támogatott, amelynek irányítási struktúrája hasonló az ENSZ rendszeréhez és az ENSZ-rendszer értékeihez, nevezetesen az átláthatósághoz, az elszámoltathatósághoz, a demokráciához és az egyetemességhez. Az új irányítási struktúra az ENSZ és a Bretton Woods-i intézmények hagyományos jellemzőinek ötvözete lett. Az átszervezési folyamat révén a GEF átláthatóbbá, demokratikusabbá (kettős többségi szavazási rendszerrel) és a Világbank ellenőrzésétől függetlenebbé vált.⁶²

Bár a mai GEF messze nem ideális, irányítási struktúrája egy olyan hálózat jellemzőit mutatja, amely több szereplőt igyekszik rugalmasan integrálni. Ez a hálózati struktúra hozzájárult a GEF számos kulcsfontosságú erősségéhez:

- alkalmazkodóképesség
- együttműködés
- átláthatóság és részvétel
- innováció

Az eltérő és változó érdekekkel rendelkező szereplőkből álló GEF-nek *alkalmazkodnia kell* a túléléshez. Reagálnia kell a szervezeten kívül és belül is folyamatosan változó környezetre. A GEF résztvevői között az erőforrások, az ideológia és az érdekek közötti különbségek ellenére valamennyi ország egyetért abban, hogy a globális környezeti problémák kezeléséhez együttműködésre van szükség. Az észak és dél közötti *együttműködés* a GEF-ben nagyobb, mint más fórumokon. A fejlődő országok évek óta növekvő részvétele a GEF általános pozitív kilátásait jelzi. A GEF *átláthatósága* abban áll, hogy egyes szervezetek képviselői nemcsak megfigyelőként, hanem aktív résztvevőként is jelen lehetnek a GEF Tanács ülésein, ezen kívül a költségvetésen kívül minden napirendi ponttal kapcsolatban jogosultak nyilatkozni is. A nem kormányzati szervezetek fontos szerepet játszottak a GEF létrehozásában és átalakításában, és továbbra is elősegítik a koalícióépítést, befolyásolják a vitát, és partnerként működnek közre a GEF-projektek végrehajtásában. A különböző értékeléseknek

⁶² Streck, Charlotte. 2001. "The Global Environment Facility – A Role Model for International Governance?" *Global Environmental Politics* 1 (2): 71-94.

köszönhetően, melyeknek a GEF aláveti magát, erős *innovációs, fejlődési és változtatási készség* jellemzi. A soft law jellegű megállapodások mennyisége jelentősebb a kötelező erejű szerződésekkel szemben, így ez az eltérés teszi lehetővé az innovatív mechanizmusok létrejöttét.⁶³

Bármennyire is jelentős, a GEF erősségei sajnos nem fedik le az intézményen belüli fontos hibákat. Ilyen hiányosság a magánszektor nagyon korlátozott integrációja, a hatalmi aszimmetria problémája és az általános működési összetettség.⁶⁴

4.2.3. A Kiotói Jegyzőkönyv: A "rugalmas mechanizmusok"

A Kiotói Jegyzőkönyv rugalmas mechanizmusai közé tartozik a tiszta fejlesztési mechanizmus (CDM) és a közös végrehajtás (JI). Ezek révén az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményének részes felei olyan platformot hoztak létre, amely lehetővé teszi a köz- és magánszféra hálózatainak a projektek fejlesztését, végrehajtását, finanszírozását és felügyeletét. A projektciklus különböző szakaszaiban a fejlett és fejlődő országok, valamint a nemzetközi fejlesztési és pénzügyi intézmények szereplőinek széles köre vesz részt. Ezen új intézményi mechanizmusok kialakítása lehetővé teszi a nemzetközi végrehajtási hálózatok kialakulását. A Kiotói Jegyzőkönyv az úgynevezett "rugalmas mechanizmusok", a projektalapú kibocsátási hitelezés vagy a kibocsátás-kereskedelem révén elősegíti az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére szolgáló piacok létrehozását. A JI és a CDM keretében az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére vonatkozó célkitűzések betartásában megállapodott felek saját határaikon kívül is megvalósíthatják célkitűzéseik egy részét. A kibocsátáscsökkentés a globális éghajlat számára előnyös, függetlenül attól, hogy hol történik. A CDM a fejlődő országokban, a közös végrehajtási mechanizmus pedig az átalakulóban lévő gazdaságokban ösztönzi a kibocsátáscsökkentés megvalósítását. Ezeket a rugalmas mechanizmusokat úgy tervezték, hogy fokozzák az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére irányuló politikák költséghatékonyságát.⁶⁵

⁶³ Streck, Charlotte. (2002). i.m. 10.

⁶⁴ Streck, Charlotte. (2002). i.m. 11-12.

⁶⁵ Freestone, David: "The World Bank's Prototype Carbon Fund: Mobilizing New Resources for Sustainable Development." In Liber Amicorum Ibrahim F. I. Shihata: International Finance and Development Law, edited by Sabine Schlemmer-Schulte and KoYung Tung. The Hague: Kluwer Law International. 2001.

A Kiotói Jegyzőkönyv projektalapú mechanizmusainak keretein belül kialakulóban van egy üvegházhatású gázok kibocsátásának ellenőrzésére szolgáló végrehajtási hálózat. A CDM és a JI példák az ösztönzőkön alapuló mechanizmusokra, amelyeket egy globális közpolitikai hálózat támogat. Tanulságok:

- üzletkötés
- egyeztető érdekek
- az erőforrások összehangolása

A rugalmas mechanizmusai megnyitják az utat a nemzetközi jog szélesebb kereteit alátámasztó, tárgyalásos projektmegállapodások előtt, és bizonyítják a projektalapú "dealmaking" életképességét, tehát az *üzletkötés előtérbe kerül*. A rugalmas mechanizmusok összehozzák az állami és a magánszektor, azonban a résztvevők *elkötelezettségének motivációja eltérő*. Egyrészt az iparosodott országok és a magánvállalatok a kibocsátáscsökkentés támogatásában érdekeltek, hogy a kibocsátáscsökkentési célkitűzéseikbe beszámíthassák azokat, másrészt a fejlődő országok és a fejlesztési ügynökségek a fejlődés előmozdításában érdekeltek. És harmadrészt a civil társadalom a globális felmelegedés mérséklésére és a helyi közösségek fejlődésének elősegítésére irányuló tevékenységeket igyekszik támogatni. A felmerülő érdekeket alkuk és megállapodások révén lehet összeegyeztetni. Az érdekeken kívül az *erőforrások összehangolása* is jelentős szerepet játszik, ugyanis minden szereplő más és más fontos erőforrásokat tesz le az asztalra, például finanszírozást, projekteket, kibocsátáscsökkentési lehetőségeket, speciális tudást vagy politikai befolyást. Ezeket a közös cél érdekében, együtt, a globális környezet javára kell fordítani.⁶⁶

Összességében elmondható a globális közpolitikai hálózatokról, hogy a nemzetközi szervezetek betöltött szerepe képes előmozdítani és támogatni azokat. Összehívó és támogató funkciót tölthetnének be, vezetést, platformot biztosítva a tartós tanácskozáshoz és finanszírozást. A nemzetközi szervezetek a globális közpolitikai hálózatok által kidolgozott normák szószólóiként és végrehajtóiként is szolgálhatnak. A globális környezetvédelmi kormányzás megerősítésére irányuló javaslatokat az ilyen együttműködési megállapodásokban rejlő lehetőségeket szem előtt tartva kell kidolgozni.⁶⁷

⁶⁶ Streck, Charlotte. (2002). i.m. 12-13.

⁶⁷ Streck, Charlotte. (2002). i.m. 14-15.

A fentieket összefoglaló táblázat:⁶⁸

	WCD	GEF	Kiotói Jegyzőkönyv
Funkció	szabványalkotás	hatékonyság megerősítése	végrehajtási mechanizmus
Tanulságok	alapvető bizalom	alkalmazkodóképesség	üzletkötés
	tényleges háromoldalú struktúra, folyamat és finanszírozás,	együttműködés	egyeztető érdekek
	ismeretek beszerzésének fontossága	átláthatóság és részvétel	az erőforrások összehangolása
	időkorlátozás	innováció	
	részvételi és inkluzív megközelítés		

A továbbiakban arra térnek ki röviden, hogy mennyiben valósul meg, illetve valósulhatna meg egy egységes kormányzás a környezetvédelem terén.

5. Önálló környezetvédelmi szerv?

Az egyre inkább globalizált világban számos döntést befolyásolnak a nemzetközi szinten elfogadott megállapodások és politikák.⁶⁹ A nemzetközi környezetvédelmi kormányzás (egyrészt a nemzetközi környezetvédelmi ügyekben történő interaktív döntéshozatal

⁶⁸ saját készítésű táblázat

⁶⁹A kérdésről lásd bővebben: Evans, James: Environmental Governance. Routledge. 2012.

folyamata, másrészt a modern társadalom fenntartható átalakításának része.⁷⁰ Magába foglalja a globális és regionális környezetvédelmi megállapodásokat, döntéseket és politikákat, valamint az ezeket létrehozó intézményeket és a folyamatokat, amelyek révén ezek létrejönnek. A nemzetközi környezetvédelmi kormányzás egy széles, dinamikus és összetett koncepció, amely a környezet állapotának javítására törekszik, miközben támogatja a fenntartható fejlődést. Az IEG az érdekelt felek és az informális megállapodások széles skáláját fedi le, mint például a magánvállalkozások önkéntes magatartási kódexei, valamint a kormányok és a főbb csoportok és érdekelt felek, köztük a nem- kormányzati szervezetek közötti partnerségek.⁷¹

Nem elég, ha a környezetvédelmi irányítást csak helyi vagy nemzeti szintre korlátozzuk. A globális bioszféra viselkedése egyetlen rendszerként viselkedik, ahol az egyes nemzetek környezeti hatásai végső soron az egészset érintik. Ez teszi szükségessé a nemzetek közösségének összehangolt válaszát a mai globális környezeti hanyatlás visszafordításához. A nemzetközi kormányzás kihívásai azonban jelentősek. A konszenzus megtalálása a nemzetek között arról, hogy mit jelent a fenntartható fejlődés, hogyan kell finanszírozni és, hogy milyen nemzetközi törvények, intézmények⁷² szükségesek ennek előmozdításához, sürgető, de még egy befejezetlen feladat.⁷³

A nemzetközi kormányzás nagyrészt a nemzetközi szervezetek⁷⁴ segítségével valósul meg. A nemzetközi politikában betöltött pontos szerepüket azonban vitatják. A nemzetközi kapcsolatok domináns elméleti megközelítései különböző módokon magyarázzák a nemzetközi szervezetek szerepét, így realista, idealista, liberális, valamint egyéb nézetekről beszélhetünk. A realista gondolat iskolája hangsúlyozza az állami szuverenitást, a katonai hatalom és a nemzeti érdekek fontosságát a világpolitikában és kevésbé valószínű, hogy az államokat a nemzetközi szervezetek számára fontos hatásköröket átruházzák. Az idealista

⁷⁰Bruckmeier, Karl: Global Environmental Governance- Social- Ecological Perspectives. Palgrave Macmillan. 2019.

⁷¹Introduction to Environmental Governance In. United Nations Institute for Training and Research. 2017. pp. 4-10.

⁷²A nemzetközi környezetvédelmi intézmények hatásáról bővebben: Bernauer, Thomas: The effect of international environmental institutions: how we might learn more. In. International Organization. Vol. 49. No. 2. Spring, 1995.

⁷³International environmental governance. In. World Resources. United Nations Development Programme United Nations Environment Programme The World Bank World Resources Institute Washington DC. 2002-2004. p.137.

⁷⁴A nemzetközi szervezetek környezetre való hatásáról lásd bővebben: Dreher, Axel - Ramada-Sarasola, Magdalena: The Impact of International Organizations on the Environment: An Empirical Analysis. In. Swiss Institute for Business Cycle Research (KOF) Working Paper No. 131. 2006.

elképzelés az, hogy a nemzetközi szervezetek arra hivatottak, hogy megoldják a közös emberi problémákat. A liberális gondolat szerint a nemzetközi szervezetek olyan színteret biztosítanak, ahol az államok kölcsönhatásba léphetnek egymással, közös normákat alakíthatnak ki, és együttműködhetnek a közös problémák megoldása érdekében. Más megközelítések szerint a nemzetközi szervezetek mély hatást gyakorolhatnak a hazai politikai döntéshozatalra.⁷⁵

A globális szintű környezetvédelmi kormányzás nehézségeit tovább fokozza az a nyilvánvaló tény, hogy nincs globális kormány,⁷⁶ azaz nincs olyan központi intézmény, amely elegendő hatáskörrel rendelkezne ahhoz, hogy nemzetközi szinten erős környezeti védelmet alakítson ki, és ragaszkodjon a szabályok betartásához. Ennek hiányában a globális környezetvédelmi kormányzás lazább rendszere alakult ki. Ez tükrözi a globális politika erősségeit és hibáit, és megmutatja, hogy milyen nehéz hatékony együttműködésre ösztönözni a nemzetek széttöredezett közösségét. A nemzetközi környezetvédelmi kormányzás jelenlegi rendszere három alapvető elemből áll. Az *egyik összetevő* a kormányközi szervezetek és bizottságok gyűjteménye, amelyek a környezetvédelmi politika nemzetközi szintű koordinálásáért felelősek. A nemzetközi környezetvédelmi irányítási rendszer *második eleme* a nemzetközi környezetvédelmi jog kerete, amely az elmúlt évszázadban alakult ki. A *harmadik elem* a finanszírozási mechanizmusok, azaz a szerződéses kötelezettségek teljesítéséhez szükséges kapacitások kiépítése, a szegényebb országokban a fenntartható fejlődésre irányuló nemzeti erőfeszítések kiegészítése, valamint a környezetvédelmi erőfeszítéseket koordináló ENSZ-ügynökségek és szerződéses titkárságok támogatása. Ez a három elem együttesen hivatott prioritásokat meghatározni, és lépéseket eszközölni a környezet védelme és a fenntartható fejlődés érdekében. Ezek többségét az egyes nemzeteknek saját maguknak kell megtenni, ugyanis ezek, az egyes államok általi intézkedések a jogalkotástól kezdve, a szabályzáson át, egészen a végrehajtásig vezetnek globális szintű sikerhez.⁷⁷

A nemzetközi jognak különböző forrásai vannak, amelyek mindegyike a nemzetközi kormányzás elemeit generálja, de kötelező jellegük, erejük változó: a szerződések, valamint a az általános elvek kötelezőek (*hard law*); a nemzetközi intézmények és nemzetközi konferenciák által kiadott határozatok és nyilatkozatok nem azok (*soft law*), de erőteljes

⁷⁵Dwivedi, Dr. Sangit Sarita: International organizations and global governance. In. International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research. 2012. pp. 188-189.

⁷⁶A környezetvédelmi világszervezet szükségességéről lásd bővebben: Whalley, John - Zissimos, Ben: "A World Environmental Organization?" Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation, University of Warwick. 2002.

⁷⁷International environmental governance. i.m. 138-139.

iránymutatás jellegűek, különösen azon államok számára, amelyek részt vettek azok kidolgozásában. Mindemellett a szokásjog is lehet elsődleges jogforrás.⁷⁸

Egy államot viszont csak akkor köt egy nemzetközi jogilag kötelező érvényű kötelezettség, ha ahhoz hozzájárult, vagy szokásjogi úton kötelezi, esetleg következetesen jogként alkalmazza nemzetközileg releváns működése, gyakorlata során. Mindezen felül nem áll rendelkezésre olyan átfogó nemzetközi szerv vagy intézmény, amely jogosult vagy felhatalmazott lenne arra, hogy egy adott államra nemzetközi kötelezettséget rójon. A nemzetközi együttműködés gyakran egy állam saját érdeke, amikor a környezetvédelemről van szó.⁷⁹

A globális kormányzásnak azon felül, hogy nem egységes, számos dilemmával és kihívással kell szembenéznie. Az elszámoltathatóság és a hatékonyság biztosításához ugyanis elengedhetetlen az átláthatóság, ennek megvalósításával kapcsolatban azonban gyakorlati problémák merülnek fel. A második világháború után létrehozott globális intézmények nem tükrözik a mai világ gazdasági és politikai realitásait. A gyarmatosítás vége, a globális piacok felemelkedése, a növekvő kölcsönös függőség, a globális pénzügyi instabilitás és a globális felmelegedés reprezentatív és hatékony globális intézményeket igényel. Ez reflektorfénybe helyezte a meglévő nemzetközi szervezeteket, valamint azok irányítási struktúráit. A világ geopolitikai átalakulás tanúja. Az alapvető nemzetközi intézmények még nem alkalmazkodtak ezekhez a változásokhoz. A békés felemelkedés önmagában nem képes kezelni az olyan globális problémákat, mint az éghajlat, az energia, a nukleáris fegyverek elterjedése, a népességnövekedés és a pénzügyi stabilitás.⁸⁰

A fejlődő országok, miután beléptek a globális gazdaságba, nehezen fogadják el, hogy az iparosodott országok megosztják a hatalmat, és saját érdekeiket részesítik előnyben. A nemzetközi politikai problémák széles skálája létezik, amelyek globális kormányzást igényelnek, pl. a terrorizmus és a terroristák hálózata által jelentett fenyegetés, az üzemanyaghiány, a szegénység fennmaradása, az élelemmel és a vízzel kapcsolatos problémák, a környezeti problémák, az éghajlatváltozás, etnikai konfliktusok stb. A globális válaszokat elősegítő nemzetközi szervezetek fejlődése elmarad a kollektív cselekvési

⁷⁸International environmental governance- An international regime for protected areas. In. IUCN Environmental Policy and Law Paper No. 49. 2004. pp. 3-7.

⁷⁹Introduction to Environmental Governance. i.m. 5.

⁸⁰Dwivedi, i.m. 193-194.

problémák kialakulásától. Mégis, a világpolitika döntő fontosságú kérdéseit nem lehet megoldani a nemzetközi szervezetek nélkül.⁸¹

Miközben az intézményi integráció kétségtelenül javítja, és erősíti a környezetvédelmi irányítást, valamint elősegíti a környezetvédelmi kötelezettségvállalások hatékonyabb végrehajtását, nem lehet elmenni amellett, hogy a szorosabb együttműködésnek kockázatai is vannak: *i.* az államok és potenciálisan más résztvevők szempontjából fennáll annak a veszélye, hogy akaratlanul olyan rendszerekbe vonják be őket, amelyeknek nem részesei, vagy amelyekhez nem kötődnek, és az együttműködési megállapodás miatt hallgatólagosan az ilyen rendszerek szerinti kötelezettségek hatálya alá kerülnek; *ii.* az együttműködési megállapodásban való részvétel révén egy rezsim vagy intézmény túllépheti szabályozói mandátumát, és *ultra vires*nek tekinthető módon járhat el;⁸² *iii.* a harmadik kockázat magával a szövetkezeti megállapodással és abban részt vevő rendszerekkel és intézményekkel kapcsolatos: ha egy együttműködésben vagy intézményi integrált irányítási megállapodásban a résztvevők mérete vagy státusza nem egyenlő, lehetséges, hogy a megállapodásban egyes résztvevők dominálnak;⁸³ *iv.* a fokozott integráció és a szorosabb együttműködés ritka esetekben egyszerűen áthelyezhet egy problémás kérdést az egyik rendszerből a másikba anélkül, hogy a probléma megoldódna, ami a másik rendszer jövőbeli hatékonyságára nézve súlyos következményekkel járhat. A fentiekben azonosított kockázatok a nemzetközi környezetvédelmi kormányzás hatékonyságát és legitimitását egyaránt érintik.⁸⁴

Kecskés Gábor azzal a kérdéssel foglalkozott művében, hogy az ENSZ főszervei közé mennyiben van esély arra, hogy egy kifejezetten környezetvédelemmel foglalkozó szerv bekerüljön. Álláspontja, illetve a tények alapján nem sok, ugyanis az ENSZ Közgyűlése maga is foglalkozik jelen kérdéskörrel, sőt, arra is adott a lehetősége, hogy a hozzá érkező kezdeményezéseket az államok elé vigye. Ennek ellenére elméleti szinten mégis érdekes a kérdésfelvetés. Alapvetően rögzítendő, hogy a környezetvédelem nem egy önálló terület, az szorosan kapcsolódik számos más egyéb területtel is. Továbbá fontos, hogy - mint ahogy korábban kifejtésre került a dolgozat során - nem a nemzetközi szervezetek hiánya okozza a

⁸¹Uo. 193-194.

⁸² Ez akkor fordulhat elő, ha az együttműködési megállapodás gyakorlati hatást gyakorol a rendszer földrajzi hatályának kiterjesztésére, vagy ha a rendszer tárgyát kiterjesztették olyan fajokra, ökoszisztémákra, anyagokra vagy kérdésekre, amelyeket a rendszer korábban nem szabályozott.

⁸³ Ez a domináns résztvevő érdekeinek és céljainak előtérbe helyezéséhez vezethet, és végső soron a szűkös erőforrások más résztvevők prioritásaitól való eltérítését eredményezheti.

⁸⁴ Scott, Karen N.: International Environmental Governance: Managing Fragmentation Through Institutional Connection. In. Melbourne Journal of International Law. Vol.12. No.1. 2011. pp. 35-39.

legnagyobb problémát. Az államok hozzáállása az, ami nem viszi előbbre az ügyet. Annak ellenére, hogy a nemzetközi szervezetek aktívak és jelentős számban jelen vannak, arra is gondot kell fordítani, hogy még se „szaporodjanak el”, mert az hatásköri, illetékességi konfliktusokat okozna, amivel inkább veszélyeztetnék az elérendő célt. Előnye lenne egy szakosított intézménynek, hogy egyedi szakmai struktúrával és saját szakértői gárdával rendelkezne. Jóval nagyobb mozgástere lenne önálló költségvetésük figyelembevételével is, illetve az önálló céloknak aligha lehetne határt szabni. A zöld szakosított intézmény döntéseket, ajánlásokat megfogalmazását eszközölhetné, valamint lehetősége nyílna környezetvédelmi tárgyú nemzetközi szerződések tárgyalását, aláírását, valamint végrehajtását szervezni és felügyelni. A tanácsadó vélemény kérése, illetve egy sajátos vitarendezési módszer kialakítása is előtérbe kerülne. Nem utolsó sorban befolyástól mentes és kiemelkedő tudományos háttér állna a kormányzás mögött. Meg kell jegyezni, hogy mindezen pozitívumoknak a fennállása nem feltétlenül akadályozott egy nemzetközi szervezet működésében sem. Az államok magatartása az, ami határt szab ennek. Tehát mindezek alapján kevés esély van arra, hogy egységes szerv jöhessen létre az ENSZ-en belül, viszont a meglévő szervek előtérbe kerülésével, illetve ezen vonal támogatásával pozitívan lehetne a kérdéshez állni.⁸⁵

Konklúzió, megállapítások

A dolgozatban számos elmélet, illetve gyakorlati megfontolás bemutatására került sor tudományos nézetek alapján, leíró jelleggel. Ezek alapján több következtetésre, illetőleg ötletig jutottam, amely hozzájárulhat egy új elmélet megalkotásához.

1. *A zöld kormányzást elsődlegesen országhatáron belül kellene megoldani, nemzeti szinten* (eltekintve a politikai vagy kulturális nemzet fogalmaktól). A kormányokban a környezetvédelmi tárcákon belül környezetvédelmi szakemberek, a szakmában kiemelkedő teljesítményt nyújtó tudósok, kutatók foglalnának el pozíciókat. Ők tartanának terepszemléket az 'egyszerű ember bevonásával', ugyanis jelentősen eltér egy főváros egy 150 fős településtől szinte minden téren, viszont egyiktől sem lehetne

⁸⁵ Kecskés Gábor: Szükség van-e klímavédelemmel foglalkozó ENSZ szakosított intézményre? In. Sziebig Orsolya Johanna- Tóth Zoltán Balázs: A klímaváltozás hatásaiból eredő kihívások. Külügyi Műhely Alapítvány, Budapest, Pécs. 2022. pp. 120-122.

megvonni azt az életminőséget, ami egy kis odafigyeléssel elérhető. Természetesen itt a tiszta víz, tiszta levegő, fenntarthatóság kérdésköreire gondolva. Településenként, járásonként, megyénként, régiónként kellene ezeket megvalósítani és így egy tényleges kép lenne elérhető mindenki számára. Ez összhangban van Weston és Bollier közösségi kormányzás elméletével, akik természetesen Ostrom elméletére is építettek. Tehát “kicsiben”, azaz mikroszinten kell kezdeni. A környezetvédelmi szakemberek kutatásaik során pszichológusokat és szociológusokat vonhatnának be, ugyanis az ő szakképzettségükkel könnyebben tudnának együttműködni a társadalommal, a kialakult konfliktusok kezelése pedig mediációval is megoldható lenne. Ha a kutatások, megfigyelések eredményre jutnak, ott lépnének be a jogászok, akik a jogrendszernek megfelelő eszközökkel, például jogszabály-módosítás, jogalkotással tehetnék hatékonyá és megvalósíthatóvá a környezetvédelmi szakemberek munkáját. Elmélet és gyakorlat egyben- önmagában egyik sem ér. És így az állam megfelelő kikényszeríthetőséget tudna biztosítani, sőt, egy független környezetvédelmi szakcsoport, amelyben főleg a technikai kivitelezésre fókuszáló szakemberek létszáma lenne többségben, ellenőrizné az állam működését. Tehát a régiós szintről az állam szintjére térve így nézhetne ki a modell, és ha minden államban ilyen séma alapján valósulna meg, nem lenne szükség egy egységes koordinatív szerve, mert maga az állam is a saját ismereteire, saját társadalmára épít, tudja, hogy adott régióban, adott társadalmi szinten mi az, ami kivitelezhető, mi az, amit képes átvinni a gyakorlatba, így valósulna meg a lényeges egyéniesítés, ami kulcsfogalom lehetne. Természetesen ez kivitelezhetetlen. Az állam sosem fogja magát alávetni ennek. És itt térnék át az egységes szerv működésére.

2. *Globális egységes szerv a környezetvédelem területén történő irányítására.*

Elképzelhető, a dolgozatban számos érv és ellenérv is szerepelt. Tehát az elméletek gyakorlatba való átültetése mindenképp egy arra feljogosított szerv keretei között képzelhető el. Tekintettel arra, hogy az államok arra feltehetően hallgatnak. Ehhez kötelező erejű nemzetközi egyezmények⁸⁶ kellene, illetve maguknak az államoknak az erre irányuló akarata. Ha megoldják helyi szinten, egyéniesített megoldásokkal, akkor egy beszámolási kötelezettség elég lehetne. Viszont ha nem, vagy állami szinten

⁸⁶ A kérdéstről ásd bővebben: Oberthür, Sebastian: Clustering of multilateral environmental agreements: Potentials and limitations. In: Chambers, W. Bradnee - Green, Jessica F.: Reforming international environmental governance: From institutional limits to innovative reforms. United Nations University. 2005.

nincs egy ellenőrző szerv, akkor és csak akkor jöhet szóba egy mindenkinek felett álló szerv. A kérdés annyi, hogy hajlandóak-e az államok alávetni magukat ennek, tekintettel arra, hogy még az ENSZ-nek sem tagja minden állam. Mint korábban kifejtésre került, az ENSZ elő kerülnek környezetvédelmi kérdések, sőt, az UNEP is szerepet játszhatna, de nem az nem szakosított szerv, csupán egy program, ami jelentősen gyengíti tekintélyét. Mindazonáltal azon a véleményen vagyok, hogy célszerű lenne egy átfogó, de mindenekelőtt önálló szerv a környezetvédelmi kormányzás terén, amely ugyanolyan metódus alapján működhetne, mint az 1. pontban kifejtett struktúra.

3. *Szimuláció.* A XXI. század technikai vívmányai nagy valószínűséggel elérkeztek arra a pontra, hogy szinte bármi elérhető legyen, csak szükséges azt megfizetni. A politikai döntéshozatalban nagyobb szerepet kellene hagyni a tudománynak, ennek egyik útja lehet az államok vezetőinek kötelezése arra, hogy egy szimulációs 'játékban' vegyenek részt annak érdekében, hogy a saját bőrükön tapasztalják azokat a környezeti katasztrófákat, amelyek elkerülhetők lennének, amennyiben tényleges lépéseket tennének országaikat vezetve a környezetvédelem érdekében. A másik út, hogy a tudósok, a kutatók, a környezetvédelem területén jártas szakemberek alternatív megoldásokat kínálhatnak a vezető politikusok számára, tekintettel arra, hogy egy politikusnak rengeteg problémát és megoldási lehetőséget kell mérlegelni, és a döntés csak közelít az igazságosság felé. A szimulációkba ezeket az alternatív megoldásokat, mérlegelhető kérdéseket is be lehetne építeni, hogy adott vezető a legjobb döntést tudja meghozni. Ilyen lehet például a károsanyag-kibocsátás csökkentése⁸⁷, de úgy, hogy közben a gazdaság nem lassulna a környezetbarát gazdaság új formáinak térnyerése esetén⁸⁸ vagy az ESG (Environmental-Society-Government) befektetés⁸⁹. Mi történne, hogyha csak ilyen vállalkozásokba fektetnénk a pénzünket? A szimulációnak a Föld minden személyét (eltekintve attól, hogy kit vagy mit tekintünk vagy tekinthetünk személynek, az egyszerűség kedvéért, én itt a 'született emberre' gondolok) alá kellene vetni ennek a tesztnek, hogy mindenki magáénak érezze a

⁸⁷ A kérdéstről lásd bővebben: Hildingsson, Roger - Khan, Jamil: Towards a decarbonized green state? The politics of low-carbon governance in Sweden. In. Bäckstrand, Karin - Kronsell, Annica: Rethinking the Green State Environmental governance towards climate and sustainability transitions. Routledge. 2015.

⁸⁸ Söderholm, Patrik: The green economy transition: the challenges of technological change for sustainability. Sustainable Earth. 2020.

⁸⁹ ESG befektetések: Mit jelent? Milyen hozama lesz? Mennyire jó az ESG, SRI befektetés? In. <https://elemzeskozpont.hu/esg-befektetesek-mit-jelent-milyen-hozama-lesz-mennyire-jo-az-esg> (2022. 11. 02.)

problémát. Számos etikai és erkölcsi, valamint anyagi problémát is felvet jelen elmélet - tekintettel többek között az önrendelkezési jogra - de jobban fog fájni, ha nem lesz ivóvíz, vagy a levegőhöz is csupán palackozva jutunk hozzá. A tudomány és a politika együttműködésére van szükség, úgy, hogy mindkét fél számára biztosítani kell az önállóságot. Általánosnak tekinthető az a nézet, hogy 'nem az én gondom', viszont az érdektelenség még nem vitt előre semmit. És talán erre kellene egy egységes szerv, amelynek szerepét még az ENSZ Közgyűlése is betölthetné, hiszen ez a legrepresentatívabb szervezet a világon- ha beérjük kevesebbel is a 'mindennél'.

Kutatásom során felfedeztem, hogy jelentős konfliktus húzódik az elmélet és a gyakorlat között. A legnagyobb előrelépést a belső motiváció gyökeres megváltozása adná, viszont a legalitás eszközeivel ez aligha kivitelezhető. A kellő paradigmaváltás ideje már eljött, de még mindig nem áll készen erre az ember, hiszen kicsiben kezdődik minden. beszélhetünk alternatív megoldásokról, együttműködésekről, de vajon a kellő bizalom megvan a felek között?

Irodalomjegyzék

- [1.] 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól. 4§ 32. pont.
- [2.] Bernauer, Thomas: The effect of international environmental institutions: how we might learn more. In. International Organization. Vol. 49. No. 2. Spring, 1995.
- [3.] Bernstein, S. - Ivanova, M. (forthcoming) 'Institutional fragmentation and normative compromise in global environmental governance: What prospect for re-embedding?' in S. Bernstein and L. W. Pauly (eds) Global Governance: Towards a New Grand Compromise? SUNY Press, Albany, NY.
- [4.] Bernstein, S. - Ivanova, M.: Institutional fragmentation and normative compromise in global environmental governance: What prospect for re-embedding? in S. Bernstein and L. W. Pauly (eds) Global Governance: Towards a New Grand Compromise? SUNY Press, Albany, NY.

- [5.] Boyd, David: The Environmental Rights Revolution: A Global Study of Constitutions, Human Rights, and the Environment. Law and Society. 2012.
- [6.] Bruckmeier, Karl: Global Environmental Governance- Social- Ecological Perspectives. Palgrave Macmillan. 2019.
- [7.] Debbarma, Jahira – Choi, Yongrok: A taxonomy of green governance: A qualitative and quantitative analysis towards sustainable development. In. Sustainable Cities and Society. 2022.
- [8.] Dieng, B. - Yvon, P.: On ‘Green Governance’. Int. J. Sustain. Dev. 2017.
- [9.] Dreher, Axel - Ramada-Sarasola, Magdalena: The Impact of International Organizations on the Environment: An Empirical Analysis. In. Swiss Institute for Business Cycle Research (KOF) Working Paper No. 131. 2006.
- [10.] Dwivedi, Dr. Sangit Sarita: International organizations and global governance. In. International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research. 2012.
- [11.] Dworkin, Ronald: Rights as Trumps, in THEORIES OF RIGHTS.(Jeremy Waldron ed., 1984).
- [12.] Elkington, J.: Enter the Triple Bottom Line; Earthscan: London, UK, 1994.
- [13.] ESG befektetések: Mit jelent?Milyen hozama lesz? Mennyire jó az ESG, SRI befektetés? In. <https://elemzeskozpont.hu/esg-befektetesek-mit-jelent-milyen-hozama-lesz-mennyire-jo-az-esg> (2022. 11. 02.).
- [14.] Esty, D. - Ivanova, M.: ‘Revitalizing global environmental governance: A function-driven approach’, in D. C. Esty and M. H. Ivanova (eds) Global Environmental Governance: Options and Opportunities. Yale School of Forestry & Environmental Studies, Connecticut, 2002.
- [15.] Esty, D.: Toward optimal environmental governance. New York University Law Review, vol 74, no 6.1999.
- [16.] Evans, James: Environmental Governance. Routledge. 2012.
- [17.] Freestone, David: “The World Bank’s Prototype Carbon Fund: Mobilizing New Resources for Sustainable Development.” In Liber Amicorum Ibrahim F. I. Shihata: International Finance and Development Law, edited by Sabine Schlemmer-Schulte and KoYung Tung. The Hague: Kluwer Law International. 2001.
- [18.] Goodell, Jeff: How to cool the planet: Geoengineering and the audacious quest to fix Earth's climate. Houghton Mifflin Harcourt, Boston, 2010.
- [19.] Gupta, Joyeeta – Sanchez, Nadia: Global Green Governance: Embedding the Green Economy in a Global Green and Equitable Rule of Law Polity. In. Reciel. 2012.

- [20.] Haas, P.: Global environmental governance in terms of vertical linkages, in N. Kanie and P. Haas Emerging Forces in Environmental Governance, United Nations University Press, Tokyo. 2004.
- [21.] Hermann Veronika: Az egészséges környezethez való jog átfogó védelme az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában - A doktori értekezés tézisei. PTE ÁJK Doktori Iskola, Nemzetközi- és Európai jogi alprogram. Pécs, 2016.
- [22.] Hildingsson, Roger - Khan, Jamil: Towards a decarbonized green state? The politics of low-carbon governance in Sweden. In. Bäckstrand, Karin - Kronsell, Annica: Rethinking the Green State Environmental governance towards climate and sustainability transitions. Routledge. 2015.
- [23.] International environmental governance - An international regime for protected areas. In. IUCN Environmental Policy and Law Paper No. 49. 2004.
- [24.] International environmental governance. In. World Resources. United Nations Development Programme United Nations Environment Programme The World Bank World Resources Institute Washington DC. 2002- 2004.
- [25.] Introduction to Environmental Governance In. United Nations Institute for Training and Research. 2017.
- [26.] Ivanova M.: Environment: The Path of Global Environmental Governance – Form and Function in Historical Perspective. In. Georgina Ayre and Rosalie Callway: Governance for Sustainable Development A Foundation for the Future. Stakeholder Forum for Our Common Future, 2005.
- [27.] Karlsson, S.:Multilayered Governance: Pesticides in the South – Environmental Concerns in a Globalized World. Department of Water and Environmental Studies, Linköping University, Linköping. 2000.
- [28.] Kecskés Gábor: Szükség van-e klímavédelemmel foglalkozó ENSZ szakosított intézményre? In. Sziebig Orsolya Johanna- Tóth Zoltán Balázs: A klímaváltozás hatásaiból eredő kihívások. Külügyi Műhely Alapítvány, Budapest, Pécs. 2022.
- [29.] Kerekes Sándor: A Környezetgazdaságtan alapjai. In. <https://mek.oszk.hu/01400/01452/html/fenntarthato/index.html> (2022. 10. 14.).
- [30.] Láng István: Környezet- és természetvédelmi Lexikon I. Akadémia Kiadó, Budapest, 2002.
- [31.] Li, Weian - Xu, Jian - Zheng, Minna: Green Governance: New Perspective from Open Innovation. 2018.

- [32.] Lin, Jolene: Governing Climate Change - Global Cities and Transnational Lawmaking. Cambridge University Press. 2018.
- [33.] Meadows, D.H.; Meadows, D.L.; Randers, J.; Behrens, W.W., III. The Limits to Growth: Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind; Universe Books: New York, NY, USA, 1972.
- [34.] Oberthür, Sebastian: Clustering of multilateral environmental agreements: Potentials and limitations. In: Chambers, W. Bradnee - Green, Jessica F.: Reforming international environmental governance: From institutional limits to innovative reforms. United Nations University. 2005.
- [35.] Olsen, M.: The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups; Harvard University Press: Cambridge, MA, USA, 1965.
- [36.] Ostrom, E.: Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action; Cambridge University Press: London, UK, 1990.
- [37.] Ostrom, Elinor: Governing the Commons: The evolution of institutions for collective action. 1990.
- [38.] Padilha, L.G.D.O. - Verschoore, J.R.D.S. : Green governance: A proposal for collective governance constructs towards local sustainable development. Ambient. Soc. 2013.
- [39.] Post, C. - Rahman, N. - Rubow, E. : Green governance: Boards of directors' composition and environmental corporate social responsibility. Bus. Soc. 2011.
- [40.] Reinicke, Wolfgang H. - Francis Deng: Critical Choices: The United Nations, Networks, and the Future of Global Governance. Ottawa, Canada: International Development Research Council. 2000.
- [41.] Rischard, Jean-Francois: "High Noon: We Need New Approaches to Global Problem-Solving, Fast." Journal of International Economic Law 4. 2001.
- [42.] Schmidheiny, S.: Changing Course: A Global Business Perspective on Development and the Environment; MIT Press: Cambridge, MA, USA, 1992.
- [43.] Scott, Karen N.: International Environmental Governance: Managing Fragmentation Through Institutional Connection. In. Melbourne Journal of International Law. Vol.12. No.1. 2011.
- [44.] Seuring, S. – Muller, M.: From a literature review to a conceptual framework for sustainable supply chain management. J. Clean. Prod. 2008.
- [45.] Shelton, Dinah: Human Rights, Environmental Rights, and the Right to Environment, 28 STAN. J. INT'L L. 1991.

- [46.] Söderholm, Patrik: The green economy transition: the challenges of technological change for sustainability. Sustainable Earth. 2020.
- [47.] Streck, Charlotte: "The Global Environment Facility – A Role Model for International Governance?" Global Environmental Politics. 2001.
- [48.] Streck, Charlotte: Global Public Policy Networks as Coalitions for Change. In. Daniel C. Esty – Maria H. Ivanova: Global Environmental Governance: Options & Opportunities. yale school of forestry & environmental studies. 2002.
- [49.] Tamioddi, Ludvine, - Matthias Finger: "Environmental Organizations: Changing Roles and Functions in International Politics." Global Environmental Politics. 2001.
- [50.] Vogler, J.: The Global Commons: Environmental and Technological Governance. J. Wiley and Sons, Chichester. 2000.
- [51.] Vogt, W.: Road to Survival; William Sloane: New York, NY, USA, 1948.
- [52.] Weston, Burns H. – Bollier, David: Green Governance: Ecological Survival Human Rights, and the Law of the Commons. Cambridge, MA: Cambridge University Press, 2013.
- [53.] Whalley, John - Zissimos, Ben: "A World Environmental Organization?" Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation, University of Warwick. 2002.
- [54.] Witte, Jan Martin - Wolfgang Reinicke – Thornsten Benner: "Beyond Multilateralism: Global Public Policy Networks." International Politics and Societ. 2000.